Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ РЕСПУБЛИКАНСКА КОМИТЕДЭЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНУУДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

Газетэмнай 1921 оной декабриин 21-hээ гарана. | № 230 (18553) | 1990 оной октябриин 6, суббото | Сэн 3 мүн.

ПРОЕКТ

Буряадай Совет Социалис Республикын гүрэнэй бүрин эрхэтэ байлга тухай ДЕКЛАРАЦИ

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиум «Республикын гүрэнэй бүрин эрхэтэ байлга тухай» дурадхагдаhан бүхы проектнүүдые зүбшэн хэлсээд, хэлсэн нэгэдхэгдэhэн Декл455арацийн проектые Верховно Соведэй сессидэ дурадхаха гэhэн шиидхэбэри абаба. Тус проектын текст мүнөөдэрэй номерто толилогдобо.

- Буряад ороной олон үндэhэ яhатанhаа бүридэhэн арадай дура хүсэлые болон аша туhые элирхэйлэн,
- ерээдүйн үетэнэй хуби заяанай түлөө харюусалгаяа мэдэн,
- демократическа общество болон хуули ёhото гүрэн байгуулхые эрмэлзэн,
- бүхы арадуудай национальна эрхэнүүдые хүндэлдэг байдал гэршэлэн,
- мүнөө үедэ автономито республикын хуулиин статус арадай экономическа, политическэ, социально-соёлой арга боломжонуудые хүгжөөлгые hаатуулна, үндэhэн арадай мэдэрэлые дээшэлүүлгэдэ тааранагүй гэжэ мэдэрэн,
- Федеративна болон Союзна шэнэ хэлсээнүүдэй адли эрхэтэй бэйгуулэмжа гэжэ Республикые тоолон,
- хүнэй эрхэнүүдэй бүгэдэ ниитын деклараци гол ёhоной болон бүгэдэндэ мэдэрэгдэhэн уласхоорондын-хуулиин актнуудтай зохилдуулан ажал ябуулгаяа эрхилэн,
- эрхим hайнаар ажабайха, түрэлхи хэлэеэ сүлөөтэйгөөр хүгжөөхэ ба хэрэглэхэ, харин тэдэнэй шэлэhэн национально-гүрэнэй болон национально-соёлой түхэл янзаар өөhэдынгөө хүгжэлые өөhэдөө тодорхойлхо эрхэ арад бүхэндэ хангаха зорилгоор автономито республикын статусhaa арсаhан тухай Буряадай АССР-эй Верховно Совет соносхоно. Өөрынгөө газар дээрэ республикын гүрэнэй засаг эгээл дээдын, бэеэ даагаад ба дүүрэнээр бэелүүлэгдэхэ, «Федеративна ба Союзна хэлсээнүүдэй үндэhэ hуури дээрэ РСФСР-эй болон СССР-эй органуудта hайн дураараа дамжуулhан этигэмжэ түлөөлэлгэнүүдhээ бэшэ» гадаадын харилсаануудта тэрэ дулдыдангги бэшэ байха юм.

Бүлэг 1.

Арадай засаг

Республикын бүхы үндэhэ яhатанай эрхэтэд Буряадай ССР-эй арад болоно.

Буряадай арад бүрин эрхэтэй байна, республикын гүрэнэй засагай ори ганса бэелүүлэгшэнь болоно.

Республикын Конституциин үндэhөөр, мүн гүрэнэй засагай түлөөлэлгэтэ зургаануудаар Буряадай ССР-эй арадай дүүрэн засаг бэелүүлэгдэнэ.

Республикын бүхы арадай үмэнэhөө үгэ хэлэхэ эрхэ имагтал Буряадай ССР-эй Верховно Соведтэ олгогдоно.

Бүлэг 2.

Гүрэнэй засаг

Шэнэдхэгдэhэн Россин Федерациин бүридэлдэ үлэхэ зуураа гүрэнэй ажабайдалай, тэрэ тоодо национальна, экономическа, байгаали хамгаалгын, социальна, соёлой, эрдэмэй ба здоровэ политикын али бүхы асуудалнуудые Буряадай ССР бэеэ даагаад шиидхэдэг.

Буряадай ССР-эй газар дээрэ Буряадай ССР-эй Конституци болон Буряадай ССР-эй хуулинууд дээдын гэжэ тогтоогдоно. Федерациин болон Союзай засагай зургаануудта Республикын hайн дураараа дамжуулhан этигэмжэ түлөөлэлгэнүүдтэй зохилдуулагдан баталан абтаhан РСФСР-эй болон СССР-эй Хуулинууд тэрэнэй газар дээрэ хуулиин талаар дээдын хүсэтэй.

hайн дураараа дамжуулагдаhан этигэмжэ түлөөлэлгэнүүдhээ гадуур гараhан, үгышье hаа Буряадай арадай эрхэ болон аша туhые хохидуулhан РСФСР-эй ба СССР-эй гүрэнэй засагай болон хүтэлбэриин зургаануудай хуулинууд болон бусад актнууд Буряадай ССР-эй Верховно Соведээр болюулагдадаг.

Элдэб ондоо хуулинуудай дунда гараhан арсалдаанууд Федеративна болон Союзна хэлсээнүүдээр тогтоогдоhон гуримаар шиидхэгдэдэг.

Республика дотор гүрэнэй засаг хуулиин, гүйсэдхэхы ба сүүдэй болгогдон бэелүүлэгдэдэг.

Союзна болон Федеративна хэлсээнүүдээр, Буряадай ССР-эй Конституцяар тодорхойлогдоhон гуримаар хуулинуудые наринаар ба нэгэ янзаар бэелүүлгын хойноhоо прокуратурын зургаанууд дээдын хиналта бэелүүлдэг. Республикын хуулинуудые бэелүүлгын хойноhоо хинаха талаар Буряадай ССР-эй прокуратурын зургаануудай ажал ябуулгын хойноhоо Буряадай ССР-эй Верховно Совет хиналта бэелүүлдэг.

РСФСР-тэ ба СССР-тэ дамжуулhан этигэмжэ түлөөлэлгэнүүдhээ гадуурхи уласхоорондын харилсаануудай асуудалнуудые Буряадай ССР шиидхэдэг.

Буряадай ССР өөрыч гербтэй, тугтай ба гимнтэй байха.

Политическэ партинуудай, ниитын эмхинүүдэй, бусад бүлэглэлнүүдэй гү, али зарим хүнүүдэй зүгhөө Буряадай ССР-эй гүрэнэй бүрин эрхэтэ байлгада эсэргүү хүсөөр хэгдэhэн али болохо ябуулганууд хуулиар мүрдэгдэдэг.

Бүлэг 3.

Буряадай ССР-эй эрхэтэн байлга

Буряадай ССР өөрыч эрхэтэдтэй, РСФСР-эй ба СССР-эй эрхэтэн байха эрхэ эрхэтэн бүхэндэ лаб хангадаг.

Буряадай ССР-эй бүхы эрхэтэдтэ ба Буряадай газар дээрэ ажаhуудаг республикын эрхэтэн бэшэ хүнүүдтэ уласхоорондын эрхын бүгэдэндэ мэдэрэгдэhэн гуримуудаар, Буряадай ССР-эй Конституцяар хараалагдаhан эрхэ сүлөө лаб хангагдадаг.

Уг гарбалhaa, социальна ба зөөриин байдалhaa, ямар нэгэн үндэhэ яhатанда ба расада хабаатай байhанhaa, эрэ, эмын илгааhaa, эрдэмhээ, хэлэнhээ, политическэ үзэлhөө, шажанай үзэлhөө, хэдэг ажалhaa, ажаhуудаг газарhaa ба бусад ушар байдалhaa дулдыдангүй, Республикын бүхы эрхэтэдэй хуулиин үмэнэ адли тэгшэ байлгые Буряадай ССР хангана.

Республикаhaa гадуур байhан Буряадай ССР-эй эрхэтэд тухай Буряадай ССР анхарал оролдолго гаргана, тэдэнэй аша туhые хамгаалха талаар хэмжээнүүдые абана.

Бүлэг 4.

Газар дайдын ойро хүртэшэгүй байлга

Буряадай ССР-эй газар дайда мүнөөнэйнгөө хилээр ойро хүртэшэгүй байха, тэрэнэй хилэ Буряадай ССР-эй зүбшөөлгүйгөөр хубилгагдажа, ашаглагдажа болохогүй.

Буряадай ССР захиргаанай-территориальна байгуулалтаяа, захиргаанай - территориальна единицэ байгуулха гурима өөhэдөө тодорхойлдог.

Бүлэг 5.

Экономическа талаараа бэеэ даанхай байлга

Буряадай ССР-эй газар дайда дээрэ байдаг газар, тэрэнэй малтамалнууд, уhанай ба байгаалиин бусад нөөсэнүүд, агаарай дайда, бүхы экономическа болон эрдэм-техникын бүхы хүсэн ниитэ союзна ба федеративна зөөриhөө бэшэрээ Буряадай ССР-эй зөөри, Буряадай экономическа талаараа бүрин эрхэтэ байлгын үндэhэ hуури боложо, республикын арадай материальна болон ухаан бодолой талаар эрилтэнүүдые хангалгада хэрэглэгдэдэг.

Буряадай ССР-эй, РСФСР-эй ба СССР-эй хамтын зөөри болодог эд зөөриие ашаглаха, хэрэглэхэ, мэдэлдээ байлгаха гурим, Буряадай ССР-эй, РСФСР-эй, ССР Союзай зөөриие хизаарлаха ябадал тэдэнэй хоорондохи хэлсээнүүдэй ёпоор бэелүүлэгдэдэг.

Бусад гүрэнүүдэй ба тэдэнэй эрхэтэдэй, уласхоорондын эмхинүүдэй предприятинууд, эмхи зургаанууд, организацинууд болон объектнүүд Буряадай ССР-эй газар дээрэ оршожо болодог, Буряадай ССР-эй хуулинуудтай тааралдуулан, Буряадай ССР-эй байгаалиин баялигуудые хэрэглэжэ болодог.

Буряадай ССР-эй газар дайда дээрэ оршодог предприятинууд, эмхи зургаанууд, организацинууд, үйлэдбэриин объектнүүд газар болон байгаалиин нөөсэнүүдые хэрэглэhэнэй түлөө түлбэри түлэдэг, валютаар абтаhан мүнгэнэйнгөө хубиие үгэдэг, мүн нютагай бюджедтэ налог түлэдэг байха.

Буряадай ССР бүхы янза түхэлэй зөөри хамгаалгые хангадаг.

Бүлэг 6.

Экологическа талаараа аюулгүй байлга

Буряадай ССР республикын газар дайда дээрэхи байгаалиие хамгаалгые эмхидхэхэ, мүн байгаалиин нөөсэнүүдые ашаглаха гурим өөhэдөө тогтоодог.

Буряадай ССР экологическа аюул тохёолдуулжа болохо ямаршье предприяти, эмхи зургаан, организаци болон экологическа талаараа аюултай бусад объектнүүдые барилгые хорихо, үйлэдбэрииень зогсоохо эрхэтэй.

Буряадай экономическа хүгжэлтэ дэлхэйн ехэ шухаг баялиг болодог Байгал нуурые хуушан зандань байлгаха хараатайгаар бэелүүлэгдэдэг.

Буряадай ССР эрхэтэдэйнгээ экологическа аюулгүй байдал тухай, арад зонойнгоо, мүн залуу үетэнэй гол жаса тухай оролдолго гаргадаг.

Федеративна болон Союзна органуудай ябуулгаар Буряадай экологидо ушаруулhан гарза гаршые бусааха тухай асуудал Буряадай ССР табиха эрхэтэй.

Бүлэг 7.

Буряадай арадай национально-соёлой хүгжэлтэ

Буряадай ССР буряад арадай эрдэмэй, эрдэм hуралсалай, соёлой хүгжэлтэ тухай асуудалнуудые өөhэдөө шиидхэдэг.

Буряадай ССР буряад арадай национально-соёлой hалбаран хүгжэлтые хангадаг, тэрэнэй газар дээрэ ажаhуудаг бүхы арадуудай национально-соёлой сүлөөтэ хүгжэлтые лаб хангадаг.

Ород ба буряад хэлэнүүд Буряадай ССР-эй гүрэнэй хэлэн болодог. Түрэл хэлэеэ сүлөөтэйгөөр хүгжөөхэ ба хэрэглэхэ хэрэг республикын бүхы эрхэтэдтэ хангагдадаг.

Буряадай ССР республикын хилэhээ гадуур ажаhуудаг буряадуудай национально-соёлой, хэлэнэй талаар эрилтэнүүдые хангаха тухай оролдолго гаргадаг.

Буряадай ССР газар дайда дээрэхи түүхын ба соёлой бүхы хүшөөнүүдые хэрэглэхэ, мэдэлдээ байлгаха гурим тогтоодог.

Буряадай ССР Буряадай ССР-эй хилэhээ гадуур байдаг түүхын ба соёлой хүшөөнүүдые буряад арадай зөөри болгожо бусааха эрхэтэй.

• • •

Буряадай ССР Федеративна болон Союзна хэлсээнүүдэй тодорхойлhон гуримаар өөрынгөө гүрэнэй ба эрхын статус хубилгаха эрхэтэй.

Тус деклараци Буряадай ССР-эй шэнэ Конституци зохёоходо, Федеративна хэлсээе ба Союзна шэнэ хэлсээе баталхада үндэhэ hуури боложо үгэнэ.

СОВЕТ СОЦИАЛИС РЕСПУБЛИКАНУУДАЙ СОЮЗАЙ ПРЕЗИДЕНТЫН

У К А З

ДЭЛГҮҮРЭЙ ХАРИЛСААНУУДТА ШЭЛЖЭН ОРОХО ТАЛААР ТҮРҮҮШЫН ЭЭЛЖЭЭНЭЙ ХЭМЖЭЭНҮҮД ТУХАЙ

Предприятинуудай экономическа бэеэ даанхай байдалые үргэдхэхэ, мүн продукци үйлэдбэрилгые ехэ болгохо ба үйлэдбэриин ашаг үрые дээшэлүүлхэ талаар тэдэниие урмашуулха, дэлгүүрэй харилсаануудта шэлжэн орохо эрхэ нүхэсэлнүүдые байгуулха зорилгоор иигэжэ **тогтоохомни:**

1. Арадай ажахыда хэлсээтэ оптово сэнгүүдые үргэнөөр хэрэглэдэг болохо. 1991 оной хэлсээнүүдые баталхада, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй 1988 оной июниин 14-нэй 741-дэхи номерой тогтоолтой зохилдуулагдан хараалагдаhан оптово сэнгүүдэй үндэhөөр заагдаhан сэнгүүд тодорхойлогдохо.

2. Хэлсээтэ сэнгүүдые үргэнөөр хэрэглэлгэдэ шэлжэн ороhоной эсэстэ үйлэдбэриин-техническэ хэрэглэмжын продукциин сэнгүүдэй ниитэ хэмжээнэй үндэhэ баримтагүйгөөр ехэ болохо ябадалые зайсуулха зорилгоор ашаг үрэ абалгын дээдэ захын хэмжээе тогтоохо гэжэ хараалха. Энэ хэмжээнhээ гадуур абтаhан бүхы ашаг олзо союзна ба республиканска бюджедүүдтэ адли хубяар оруулагдаха гэжэ хараада абаха.

3. СССР-эй Министрнүүдэй Совет болон Союзна республиканууудай Министрнүүдэй Соведүүд эрхэ мэдэлээ хэрэглэн, 10 үдэрэй болзорто бэелүүлхэ ёhотой гэбэл:

тогтоогдомол оптово сэнгүүдэй хэрэглэгдэдэг түүхэй эдүүдые, үйлэдбэриин-техническэ хэрэглэмжын конструкционно материалнууд болон бусад продукци тогтоохо, мүн тэдэнэй хэмжээе баталха;

ашаг үрын дээдэ захын хэмжээе тоолон гаргаха ба энэ хэмжээнhээ гадуур абтаhан предприятинуудай ашаг олзые хуряаха гурим тодорхойлхо.

4. Предприятинуудай, эмхи зургаанууд болон организацинуудай түлэдэг гүрэнэй социальна страхованиин түлбэриин тарифуудые шата шатаар дээшэлүүлгые хараалха. Тиихэдээ «СССР-эй эрхэтэдэй пенсионно хангалга тухай» «СССР-эй Хуулиие хүсэндэнь оруулха гурим тухай» СССР-эй Верховно Соведэй тогтоолоор хараалагдаhан «СССР-эй эрхэтэдэй пенсионно хангалга тухай» СССР-эй Хуулиие бэелүүлгын болзорнуудые хараада абаха, энээнтэй холбон 1991 оной заагдаhан тарифуудые 26 процент хэмжээтэйгээр тогтоохо

Совет Социалис Республикануудай Союзай Президент М. ГОРБАЧЕВ.

Москва, Кремль. 1990 оной октябриин 4.

СССР-эй ПРЕЗИДЕНТТЭЙ УУЛЗАЛГА

Октябриин 4-дэ СССР-эй Президент М. С. Горбачев СССР-эй промышленностиин, барилгын, транспортын ба хэлхеэ холбооной гүрэнэй предприятинууд болон нэгэдэлнүүдэй ассоциацин хүтэлбэрилэгшэдтэй хөөрэлдэhэн байгаа. Дэлгүүрэй харилсаануудта экономикые шэлжэн оруулха талаар үргэн олон асуудалнуудаар али али талые hонирхуулма хөөрэлдөөн болобо.

Ажахын харилсаануудые гуримшуулха дэлгүүрые эд бараагаар хангаха, эрдэм ухаанай болон техникын түйлалтануудые нэбтэрүүлхэ талаар предприятинуудай ажалша коллективүүдэй ба хүтэлбэрилэгшэдэй онсо үүргэ hанамжануудые халан абалсаха үедэ тэмдэглэгдэбэ. Арадай ажахые дэлгүүртэ оруулха шатада томо предприятинуудай хүдэлмэрилэгшэдэй ажалай түлбэри болон экономическа талаар урмашуулгын асуудалнуудые hайса бодожо үзэхэ шухала гэжэ тэмдэглэгдэhэн байгаа.

(ТАСС).

ПРЕСС-КОНФЕРЕНЦИ БОЛОБО

Октябриин 4-дэ РСФСР-эй Соведүүдэй байшанда болоhон РСФСР-эй Верховно Соведэй Национальностьнуудай Соведэй Түрүүлэгшэ Р. Абдулатиповай пресс-конференци дээрэ Россин Федерациин ерээдүй тухай хөөрэлдөөн болобо.

РСФСР-эй Федеративна хэлсээнэй али нэгэнэйнь шэлэгдэхэ долоон проект бии, тэрэнэй нэгые зохёон хараалалгада өөрөө хабаадаа hэм гэжэ тэрэ мэдээсэбэ. Тус документын ёhоор өөрын конституцитай, гимннүүдтэй, гербнүүдтэй национально-гүрэнэй байгуулганууд, мүн өөhэдөө өөhэдыгөө хүтэлбэрилдэг нютагууд: РСФСР-эй областьнууд, гүрэн түрэгүй бусад байгуулганууд Россин гүрэнэй эмхидэлнүүд болохо зэргэтэй. Областьнууд ба республиканууд бүхы талаараа адли эрхэтэй байха. Тэдэнэр өөhэдөө зарим этигэмжэ түлөөлэлгэнүүдээ Россин парламентда дамжуулха ёhотой. Тэдээнгүйгөөр Росси ниитэ нэгэн федеративна гүрэн байха аргагүй.

Национальна асуудалаар РСФСР-эй Верховно Соведэй тусхай сесси үнгэргэхэ шухала гэжэ Национальностьнуудай Соведэй толгойлогшо мэдүүлбэ. Мүнөө жэлэй ноябриин эсэс багта федеративна хэлсээн баталагдаха бээз гэжэ найдажа байhанаа элирхэйлбэ. Тэрэ болотор Союзна хэлсээндэ Россин Федерациин гар табиhанай хэрэггүй гэжэ Р. Абдулатипов тэмдэглэhэн байна.

(ТАСС).

БУРЯАДАЙ АССР-эй АРБАН ХОЁРДОХИ ЗАРЛАЛАЙ ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ ХОЁРДОХИ СЕССИИН НЭЭГДЭХЭ ТУХАЙ

Буряадай АССР-эй арбан хоёрдохи зарлалай Верховно Соведэй хоёрдохи сесси Соведүүдэй байшангай конференц-зал соо байгша оной октябриин 8-най үглөөнэй 10 сагта нээгдэхэ.

Буряадай АССР-эй арадай депутадуудай районно болон городской бүлэгүүдэй хүтэлбэрилэгшэдэй зүблөөн Соведүүдэй байшангай конференц-зал соо байгша оной октябриин 8-да, үглөөнэй 9 саг 30 минутада болохо.

• • •

БУРЯАДАЙ АССР-эй АРАДАЙ ДЕПУТАДУУДАЙ АНХАРАЛДА

Буряадай АССР-эй арбан хоёрдохи зарлалай хоёрдохи сессидэ ерэhэн Буряадай АССР-эй арадай депутадууд Соведүүдэй байшангай гурбадахи дабхарай 408-дахи кабинет соо үглөөнэй 9 сагhaa 18 саг хүрэтэр бүридхэлдэ абтаха.

Сессиин нээгдэхэ үдэр, байгша оной октябриин 8-да, Соведүүдэй байшангай конференц-залай фойе соо үглөөнэй 8 сагhaa бүридхэлдэ абтаха.

Ургаса — 90

hУРАГШАДАЙ ТУhАЛАМЖА

Намарай үедэ хүдөө ажахын хэдэн кампанинууд нэгэ доро зэргэшэдэг гээшэ ааб даа. Эдэ бүхы шухала хүдэлмэриие зэргэ ябуулхада, хүдөөгэйхидэй өөhэдын хүсэнэй хэды бага байhаниинь элитэ. Тиимэhээ энэ талаар жэл бүхэндэ колхоз, совхозуудта, гүрэнэй бусад ажахынуудта hургуулинуудай hурагшанар, дээдын болон тусхай мэргэжэлэй училищинуудай, техникумүүдэй студентнэр, районой организацинуудай, эмхи зургаануудай коллективүүд болото туhаламжа үзүүлдэг заншалтай байха юм. Энэ жэлэй харюусалгатай хаhа соо Ивалгын районд 700 гаран хүн хартаабха малталгада хүдэлжэ гараба. Эдэнэрэй зариманиинь мүнөөшье ороohоной тоогууд дээрэ ажаллажа байнхай. Жэшээлхэдэ, Улаан-Үдын хүгжэмэй училищиин 90 hурагшад hуралсалай «Байгал» ажахыда хартаабха малталгада хамhалсаа. Багшанарай нэгэдэхи училищиин 30 студентнэр «Сэлэнгэ» совхоздо, Зүүн Сибириин технологическа институдай 200 студентнер Ивалгын туршалга-үйлэдбэриин ажахыда, энэл институдай 50 студентнэр «8-ое Марта» колхоздо, «Хүндэлэлэй Тэмдэг» ордентo Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ Буряадай гүрэнэй багшанарай институдай 30 студентнэр «Заветы Ильича» совхоздо, Ивалгын совхоз-техникумэй hурагшад өөhэдынгөө хамhабариин ажахыда намарай hарануудай үедэ айхабтар ехэ туhаламжа үзүүлбэ. Тэрээнhээ гадуур Ивалгын, Сотниковой, Оронгын, Хурамшын дунда hургуулинуудай олохон hурагшанар ургаса хуряалгын ехэхэн хубиие өөhэдтөө даажа абаhан байха юм.

Иигэжэ hурагшадай, студентнэрэй энэ жэлэй айхабтар хүшэр хүндэ үедэ ургаса хуряалгада хабаадалсаhаниинь hайшаалтай.

М. ДАГБАЕВА.

БАРХАНАЙХИД ЖЭШЭЭ ХАРУУЛНА

Энэ жэлэй хэмжээгээр Хурамхаанай районой ажахынууд hайн баян ургаса ургуулжа байна гэжэ тэмдэглэхээр. Теэд тэрэнээ сум хуряажа абаха гээшэ мүнөө үедэ тон хүшэрхэн болонхой. Сагай уларилай хэдэн тогтуурилгүй байгаашье hаань, колхоз, совхозуудай механизаторнууд сэлмэг үдэрнүүдые зүбөөр хэрэглэн хүдэлхые оролдоно.

Районой ажахынууд байгша ондо бүхыдөө 20188 гектарта ороohото болон ороohото-бобовой ургамалнуудые тариhан байна, hүүлэй дүнгөөр тэдэнэр 10 талмайнгаа 11 350 гектарайнь ургаса сабшажа унагаагаад байна. Энэнь бүхы тарялангай 60-аад процентнь болоно. Сабшажа унагааhан 10 623 гектарайнь ургасые хадан сохиходоо, бүхыдөө 165,6 мянган центнер ороohо хуряажа абаа гэхэ гү, али гектар бүриhөө дунда зэргээр 15,6 центнер таряа суглуулаа. Энэнь нёдондо жэлэйхиhээ 7,2 мянган центнерээр ехэ ороohон абтаhан болоно гээшэ. Мүнөө жэлдэ районой тарялашадай нёдондонойхиhоо нэгэ бага дээшээ ургаса хуряажа ябаhыень эдэ үрэ дүнгүүд үшөө дахин гэршэлжэ үгэнэ. Зүгөөр зарим ажахынуудай бүхы талмайнгаа оройдоол тэн хахадыень сабшажа унагааhаниинь харамтай.

Уланхаанай, Гааргын, Дэрээнэй, Хурамхаанай совхозууд байгша ондо үнгэрhэн жэлэйхиhээ яhала баян ургаса хуряажа абана.

Барханай механизаторнууд энэ жэлэй ургаса хуряалгые эмхитэй hайнаар үнгэргэхэ гэhэн үүсхэл район дотороо гаргаад, мүнөө бэшэндээ жэшээ харуулан, намарай хүдэлмэриие эршэтэйгээр ябуулжа байнхай. Ленинэй нэрэмжэтэ колхозойхид бүхы таряалангайнгаа 89 процент талмайень сабшажа унагаагаад, район соогоо эгээл баян гэхэ гү, али гектарай дунда зэргээр 21 центнер ургаса хуряаба. Эдэнэр ойрын үдэрнүүдтэ таряа хуряалгаяа түгэсхэхэнь.

Ц-Ж. ТОГОНОВ,
«Хурамхаанай галнууд» газетын редакторай орлогшо.

hҮҮЛШЫН ГЕКТАР

Энэ жэлэй сагай уларил мэдээжэ ха юм даа. Ото ороhон бороо ургаса хуряалга унжагайруулаа. Тиимэhээ «Подгорный» совхозой хартаабха ургуулдаг коммунист Василий Иннокентьевич Романенкын звеногойхид баhал оройтожо ургасаяа хуряаба. Тус звено арендэдэ ороhоор дүрбэдэхи жэлээ хүдэлжэ байна.

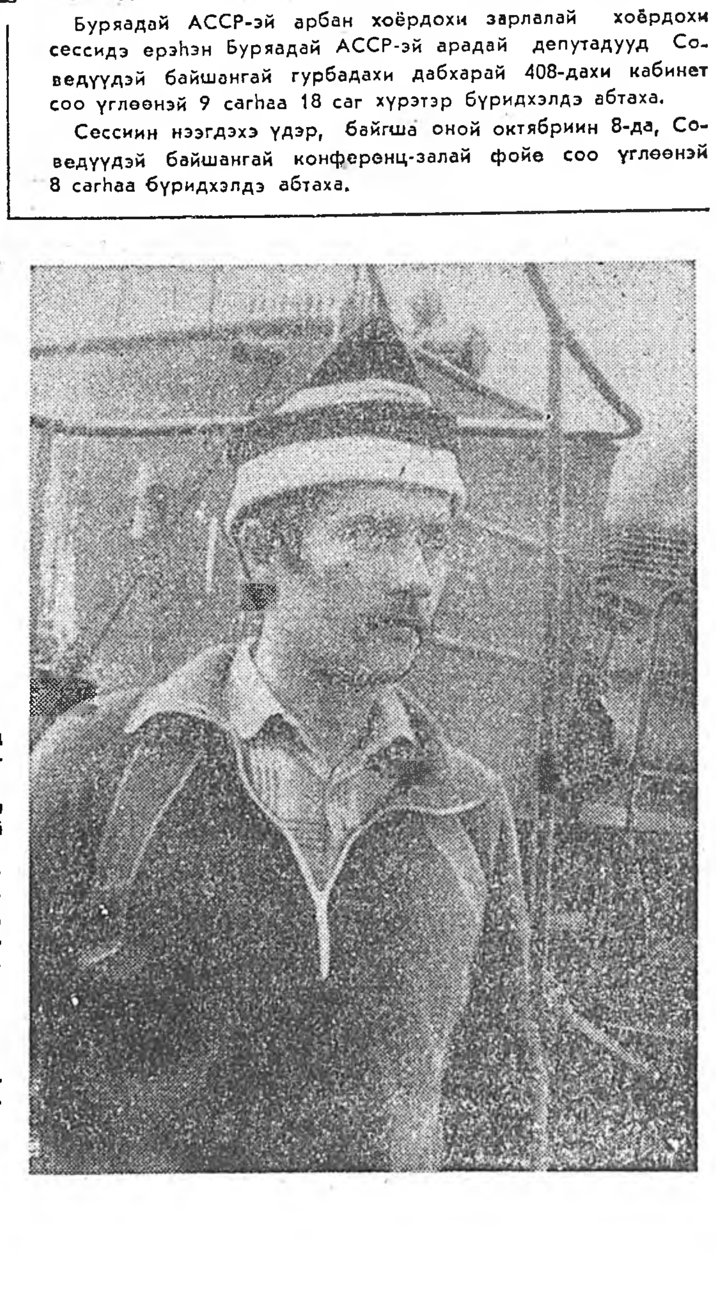
— Бидэ 50 гектар газар бүхы хэрэгтэй техникэтэйгээр даажа абанхайбди. Хоёр хүн гол түлэб хүдэлдэгбди. Нүхэрни Александр Викторович Куприянов баhал механизатор. Энэ аргаар хүдэлхэдэ олзотой байна. Жэлэй дүнгөөр мянга гаран түхэриг мүнгэ абаа hэмди. Энэ ехэ бэшэ ааб даа. Гэбэшье саашадаа бүри hайнаар хүдэлхэ зорилготойбди. Үнэн дээрээ урдань хартаабха дээрэ ямар олон хүн хүдэлдэг, хэды мүнгэн, бусадшье гаргаша хэгдэдэг байгаа гээшэб. Харин мүнөө хоёр хүн эдэ бүхы хүдэлмэри бага гаргашатайгаар хэнэбди,— гэжэ В. И. Романенко хэлээ hэн.

Энэ жэлэй ургаса балай hайн гэхын аргагүй. Зарим газарhaa гектарай 130 центнер хартаабха абтана. Энээнhээ муушье ургасын гараха участогууд бии. Арендэнэ звеногой бүхы газар уhалагдадаг. Теэд звенон даагшын хэлэhэнэй ёhоор энэ жэлдэ уhан үлүү гараа. Тэдэнэй ургуулhан хартаабхын зарим хубинь город эльгээгдэнэ, нүгөөдэ зариманиинь гахайда үгтэнэ.

— Энэ жэлдэ бидэ өөhэдын хартаабха хадагалха байратай болообди. hайн хартаабхаяа илгажа хадагалаад, хабартаа город абаашажа худалдахабди. Энэмнай олзотой,— гээд звеное даагша мэдүүлээ hэн.

Минии ишэ ябахада звеногой гэшүүд hүүлшынгээ гектарай ургаса хуряажа байгаа hэн.

М. САНДАНОВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: звеное даагша В. И. Романенко, хартаабха малтагдана.

Авторай фото.

Бэшүүрэй район.

ПАРТИЙНА АЖАБАЙДАЛ

Шэнэдхэлгын замаар

ТҮРҮҮ ХҮСЭН ЗАНДАА БАЙХА ГҮ?

КПСС-эй Түнхэнэй райкомой ниитын-политическэ мэдээсэсэлэй түбтэ парткомуудай, партийна эхин организацинуудай секретарьнарай, харюусалгата хүдэлмэрилэгшэдэй хөөрэлдөөн «түхэреэн столдо» үнгэрэгдэжэ, «Парти түрүү хүсэн зандаа байха гү?» гэһэн асуудал зүбшэгдэбэ.

Энэ уулзалгые КПСС-эй райкомой секретарь Э. З. Васильева, «Саян» газетын редакторай орлогшо В. И. Семенов хоёр хүтэлбэрилөө. Партиин кризис юунһээ болооб, хэрбээ партийна организаци бүхэнэй түрүү зэргэдэ ябаа һаа, тэрэниие алгасажа болохоор байгаа гү? гэһэн шухала асуудал суглараагшадые һонирхуулаа. Зүгөөр партиин кризисые бидэ өөһэдөөл али бүхы аргаар дүтэлүүлээ гэзшэбди. Тэрэ ямарнууд юумэнһээ болооб гэжэ харабал, иимэ байна.

Нэгэдэхеэр, хүгжэлтын зогсоһоншье, үшөөл урдууршье жэлнүүдтэ олон ондоо бодолнууд, һанамжанууд зэргэсэхэ ёһогүй байгаа. Хүнэй үүсхэлэй тоогдодоггүй байһан саг гээшэ.

Хоёрдохёор, юумэн тухай нюултагүйгөөр дуулгаха ябадал ба демократи гээшэ имагтал саарһан дээрэ соносхогдодог байһан ха юм.

Гурбадахяар, дээрэ нэрлэгдэһэн хоёр шалтагаанаар хэдэн арбаад жэлэй хугасаада партийна-зонхилолгын шанга засаг бэхижэһэн байха юм.

Партиин кризистэ манайшье партийна эхин организацинуудай «һайшаалта» ажал хүдэлмэри туһалһан байжа болохо. Сэхыень хэлэбэл, партийна эхин эмхинүүд мүн лэ гансал саарһан дээрэ «хүгжэжэ» байгаа. Зонхилхы-захиргаанай системын үедэ хүдэлһэн партийна хүдэлмэрилэгшэдэй хүдэлмэриин аяг заршам, онсо маягынь энэл сагайнгаа эрилтэдэ таарадаг байһан гээшэ. Нүгөө талаһаа, партийна эмхиин секретарь өөрынгөө һанамжа гаршалхэ, баримталха эрхэгүй шахуу һэн. Директор гү, али ондоо хүтэлбэрилэгшэ юун гэжэ хэлэнэб, тэрэл янзаар болодог һэн.

А. Ангархаев, Харбяангуудай совхозой парткомой секретарь: Үнэхөөрөөшье, партиин түрүү зэргэдэ ябаха хүтэлбэрилхы үүргэнь, нэрэ хүндэнь эхин эмхинүүдһээ, партгруппаһаа эхитэй байха зэргэтэй. Энэ талаар манда зарим тэды һайн жэшээнүүд бии. Жэшээлхэдэ, Нугын фермын МТФ-гэй партийна бүлэгэй бүхы гэшүүд харюусалгаяа бодото ёһоор ойлгонхой, даалгагдаһан ажалдаа зээн ёһоор хандадаг, ёһотойл түрүү зэргэдэ ябадаг юм. Энэ бүлэгтэ шухала асуудалай бии болоходо партийна суглаагаа үнгэрэгдэг, хэрбээ шиидхэбэри абабал, тэрэнээ заатагүй дүүргэдэг байна.

Минии һанахада, энэ бүлэг үйлэдбэриин түсэб дүүргэхэ гэһэн бодото зорилго урдаа табяад, эбтэйгээр тэрэнээ бэелүүлхые хүсэнэ.

Н. Улахинов, партиин райкомой эмхидхэлэй таһагые даагша:

Жэшээ абамаар партгруппанууд манай районда тиимэшье олон бэшэ. Тэдэнэрэй олонхинь хүдэлмэриеэ болюулаа гэхэ гү, али болюулжа байнхай. Тэрэнэй саашанхи хуби заяан тухай асуудал хаража үзэхөөр болоо. Хэрбээ 47-дохи районно партконференциин үедэ 65 партгруппын байһан һаа, мүнөө сройдоол 38-даа оронхой.

Б. Романов, КПСС-эй райкомой үзэл сурталай таһагые даагша: Партиин эгээл доодо шата — партгруппа үйлэдбэри дээрэ тон хэрэгтэй. Юуб гэхэдэ, хараа шугамые бэелүүлгэ дороһоо дээшээ ябаха ёһотой бэшэ гү? Яабашье партгруппа бүхэнэй бэеэ даанхай байдал тэрэнэй дайшалхы үүргые үргэхөөр болоо.

Л. Тюменцев, КПСС-эй райкомой инструктор: Эндэ болоо жо байһан хөөрэлдөөнэй туһатай байһаниинь эли юм бэзэ. Гэхэ зуура партгруппануудта партийна организациин секретарьнарай зүгһөө ямаршье туһаламжа хүргэгдэнэгүй. Тиигэдшье намайе һунгаагүйнь болоо гэһэндэл, тэдэнэр дэбжүүлэгдэнэ ха юм даа.

П. С. Демин, КПСС-эй ветеран: Партгруппа болбол һайн дуранай ниитын шата мүн, тиимэ дээрэһээ тэрэнэй хүтэлбэрилэгшые коммунистнууд һайн дураараа һунгаха ёһотой, харин мүнөө тэрэ хаа хаанагүй дээрэһээ дэбжүүлэгдэдэг заншалтай. Минии һанахада, партийна организациин секретариин тэрэниие өөрынгөө хиналтада абаагүй һаань, тэдэнэр юрэл саарһан дээрэ бии байха юм.

Г. Ширяева, Түнхэнэй дунда һургуулиин багша, КПСС-эй райкомой гэшүүн: Юрэдөөл, коммунистнуудтай, хүн зонтой хүдэлхэ, илангаяа үзэл сурталай, политическэ хүдэлмэриие анхарха зэргэтэйбди. Тэрэнгүйгөөр бидэнэй энэ байдалһаа гарахамнай бэ[...]э

П. Сороковиков, «Сибиряк» колхозой парткомой секретарь:

Парти шанга кризистэ ороод байна. Энээндэ олон шалтагаан бии. Тэрэнэй нэгэниинь — олоорнь, гансал тоо хараад, хүнүүдые партида абадаг байһан үе саг яһала ехэ хохидол ушаруулһан гээшэ. Теэд мүнөөшье партиие шэнэлхэ, тэрэниие дээдэ шатада гаргаха үлүү юумэ үгөөгүй байһаар.

Энэ хүдэлмэри хайшан гээд ябуулагдаха ёһотойб? Богонёор хэлэбэл, партиин эхин организаци бүхэн 2—3 шухала асуудал абаад, тэрээн дээрээ, элдэб жэжэ божо юумээр дашуурангүйгөөр хүдэлхэ ёһотой. Тиигэд партиин гэшүүдтэ юу хэһэнээ ходо дуулгажа байбал таарамжатай. Юрэдөөл, эхин эмхиин абаһан шиидхэбэринүүдые бэелүүлгэ һайн шалгалта доро байха зэргэтэй.

Г. Ширяева: Мүнөө хүн бүхэнэй сэдьхэлдэ, коммунист бүхэнэй ухаан бодолдо нүлөөлхэ шухала гээшэ. Урагшаа тэгүүлһэн бодолоо, алибаа һайн юумэндэ эрмэлзэлээ алдажа, хүнүүд сэдьхэлээ хооһон болгожорхёо гэхэдэ, алдуугүй. Тиимэһээ партийна эхин организацинуудай хэһэн ажал оройдоошье үгы шахуу болошоо. Тэрэниие хүтэлбэрилхэ хэрэгтэй, ехэ анхарал хандуулхаар болоо.

Парти түрүү хүсэн болохо ёһотой гэжэ хэлсэнэбди. Энэ хэрэг илангаяа коммунист-хүтэлбэрилэгшэһээ дулдыдаха байна ха юм. Жэшээ болгон хэлэхэдэ, коммунис субботнигые бидэнэр юун болгожорхёо гээшэбибди.

Сэхыень хэлэхэдэ, олон коммунист-хүтэлбэрилэгшэд һанаһанда хүрэмөөр хүдэлнэгүй. Тэдэнэр машинадаа һуугаад лэ гүйлгэлдэдэг болошонхой.

Р. Маркова, ДРСУ-гай партийна эхин эмхиин секретарь: Манай хүтэлбэрилэгшэ ахамад инжэнер хоёрнай партийна бэшэ хүнүүд юм, тиимэһээ партийна организациин дурадхалые тоодоггүй. Иимэ газарта партийна эхин эмхи түрүү хүсэн болоно шадахагүй байна. Тиихэдэнь яаха ёһотойбибди?

Б. Романов: Танда ажалша коллективэй совет бии ха юм. Хэрбээ ДРСУ-гай начальнигай партиин бодомжые хэрэгсээдэггүй байбал, коллективэйнгээ совет дээрэ хараад, шиидхэбэри абажа болохо байнат.

Х. А. Ахметова, партиин ветеран: Партиһаа гаралга һүүлэй үедэ олошороо. Энэ юун дээрэһээ болоноб гэхэдэ, хүдөө нютагай ажабайдалда партийна организацинууд мүртэй нүлөө, туһаламжа үзүүлжэ шаданагүй.

Урдань коммунистнууд партийна билеэдэйнгээ түлөө ами наһаяашье гамнадаггүй байһан ха юм. Харин мүнөө һургуулиин директорэйшье стол дээрэ партийна билеэдээ хаяад гарашаханъ юрын үйлэ хэрэг шэнги болошоо.

Партийна организацинууд иимэрхүү аашада ямаршье сэгнэлтэ үгэдэггүй байха юм. Би ёһотойл үнэн сэхэ коммунистнуудые ниитын элдэб организацинуудай хүдэлмэриие урдынхиһаа тад ондоогоор хүтэлбэрилхыень бодомжолноб.

«Түхэреэн столдо» болоһон хөөрэлдөөнэй дүн гаргабал, иимэ байна. Хэрбээ бүхы партийна организацинуудай үзэл сурталай хүдэлмэриие ёһотой һайнаар ударидаагүй һаа, коммунистнуудай хазагайрһан сэдьхэл «эмшэлээгүй» байбал, хүн зоной дунда ошожо, эдэбхитэй хүдэлмэри ябуулжа шадаагүй һаа, партиие түрүү хүсэн болгожо бирэхагүйбди.

Энэ хөөрэлдөөндэ хэбаадагшад үшөө нэгэ асуудал — территориальна партком бии болгобол таарамжатай байха һэн гэжэ дурадхаба. Иимэ бодомжые зүбшэн хэлсэхээр гээшэ ха.

Партийна организацинууд, коммунистнууд партийна хүдэлмэриин түхэл маягые шэнэжэлхэ зэргэтэй. Мүнөөшье партиин хүдэлмэри дээрэһээ доошоо ябуулагдана. Энэ хадаа хуушан түхэлэй хүдэлмэри бэлэно. Тэрэ ондоо болоогүй байһаар ха юм.

Юрэдөөл «түхэреэн столдо» болоһон хөөрэлдөөндэ элдэб һанамжа бодолнууд сроо, олон ондоо үзэл бодол байгаа. Эдэ бүгэдые шэнжэлэн, тобшолол хээд, партиин XXVIII съездын шиидхэбэринүүдые бэелүүлхын түлөө партийна эхин организацинууд оролдолго гаргажа, түрүү хүсэн болохын түлөө хүсэеэ гүйсэд элсүүлхэ зэргэтэй.

D. ВИКТОРОВ,
хүдөө бэшэгшэ.

«Түүхэтэ үнэн зүбые һэргээхэ»

БЭЕЭ ДААНХАЙ БУРЯАД-МОНГОЛ[ОЙ] РЕСПУБЛИКА БАЙГУУЛХА

«Түүхэтэ үнэн зүбые һэргээхэ» гэһэн СССР-эй Верховно Соведэй Национальностьнуудай Соведэй Түрүүлэгшэ Р. Н. Нишановта эльгээһэн бэшэг уншаад, ехэтэ сэдьхэлээ хүдэлгөөб. Республикымнай олониитын түлөөлэгшэд, партиин, ажалай ба дайнай ветерануудай бэшэһэн, хандаһан бэшэгые тон ехээр бидэ, буряадууд, дэмжэнэбди. Эдэнэрнай манай урдаа хараха эрдэмтэд, түүхэшэд, олониитын мэдээжэ ажал ябуулагшад ха юм. Нээрээшье, гушаад онуудта «панмонголистнууд», «арадай дайсад», «японой шпионууд» гэһэн шалтаг бариад, эрхим бэрхэ, сэлмэг толгойтой, сэсэн хүнүүдыемнай түрмэ шорондо һуулгаһан, буудажа алаһыень һанахада, сэдьхэл зэбүүрхэмэ байдаг лэ. Тэрэ хадаа В. И. Ленинэй заабариие И. В. Сталинай ехээр хазагайруулһан, тэрэнэй хажууда адли зэмэтэй Берия, Молотов, Ягода, Ежов, Каганович болон бусадай хэһэн шуһата муухай хэрэг гээшэ. Эдэ алуурщадай үүсхэлээр М. Ербанов, Э-Д. Ринчино, Ц. Жамцарано, Б. Барадин, А. Маркизов, гэгшэд түрмэдэ һаһа бараһан, зариманиинь буудуулһан гэжэ мэдэнэбди. Тиихэдэ зэмэгүй ламанар, юрын эрдэмгүй хүнүүд, «арадай дайсан», «шпион», үгышье һаа «кулак» гэһэн ярлагаар хэдэн мянган буряадууд Сталинай бии болгоһон түрмэнүүдтэ хосороо гээшэб. Эдэ жэлнүүдтэ буряад арадай зоболон гашуудалые үзэһыень юугээр сэгнэхэб? Зарим буряадууд Монгол, Хитад тээшэ тэрьелжэ ошоһон байха юм.

Үшөө нэгэ шухала асуудал тухай һанамжаяа хэлэхэмни: Хуули бусаар, үндэһэн зоной ямаршье зүбшөөлгүйгөөр Буряад-Монголой АССР-ые дүрбэн газар болгожо хэршэһые хэншье зүбшөөхэгүй, Ойхониие (Ольхон), Усть-Ордагай болон Агын автономито округуудые нэгэдүүлээд, бэеэ даанхай бүрин эрхэтэ Буряад-Монголой Совет Социалис Республика соносхохо ёһотойбди. Энэмнай СССР-эй бүридэлдэ орохо зэргэтэй. Эндэ нарин дипломатическа аргаар бусад союзна республиканууднай болон РСФСР-эй дэмжэлгэдэ түшэглэхэ ёһотойбди. Мүн гадаадатай харилсаа байгуулха, Монгол, Хитад, Япон, Америкэ, Англи, Франци, Германи бусадшье хүгжэнги гүрэнүүдтэй өөлэдөө мэдээд, худалдаа наймаа хэхэ, тэрэгүй һаа, дэлгүүрэй экономикодо валютагүйгөөр холо ошохогүйбди. Байгал далайгаа экологическа гамаагһаа сэбэр болгохо, тойроод баригдаһан завод, фабрика, предприятинуудай үйлэдбэриие газар, уһа, агаар бузарлахагүй гүримда оруулха байгаа. Буряад ороноо аяншалагшадай, курортын газар болгохо ёһотойбди. Буряад хэлээ гүрэнэй хэлэн болгожо соносхохо, үндэһэн соёлоо хүгжөөхэ, буряад хэлэн дээрэ газетэ, журналнуудые, номуудые олоор хэблэн гаргаха, һургуулида илангаяа бага классуудта эхэнхи хэшээлнүүдые түрэл хэлэн дээрээ зааха байгаа. Манай Буряад республикын ондоо яһатан Буряад хэлэ шудалбал, тэдэнэй хоорондохи хани бэрисаан улам бэхижэхэ байна. Манай Буряадай бэеэ дааһан республикада ямаршье яһатан адли эрхэтэйгээр ажаһууха, мүн гаражашье ошоходонь арсахагүй. Буряад республика нэрэтэй аад, радио, телевидени холол шахуу ород хэлэн дээрэ дамжуулгануудые ябуулдаг. Радио, телевидениин дамжуулгын горитой хубиинь буряад хэлэн дээрэ эмхидхэхэ ёһотой. Энээн тухай олон нүхэд хэлэнэ, бэшэнэшье ха юм. «Арад зон өөрөө шиидхэхэ» гэһэн Р. Гармаевай бэшэһэн, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй нацинууд хоорондохи асуудалнуудай талаар саг үргэлжын комиссиин болон партиин республиканска комитедэй үзэл сурталай талаар комисси[...] тын заседани дээрэ [...] һэн Буряадай мэдээжэ [...] дэй үгэнүүд ехэ удха[...] тай. СССР-эй Верховно [...] дэй Национальностьнуд[...] ведэй Түрүүлэгшэ Р. Н. [...] ямар харюу эльгээхэб? [...] хүндэ бэшээд байнгүй, [...] тэ ородог хадаа РС[...] Верховно Соведэй [...] Б. Н. Ельциндэ хандах[...] хаб? СССР-эй Президент[...] Горбачевто бэшэхэдэ [...]

Таһаршанхай буряад [...] дайнгаа нэгэдэхын түлөө [...] оролдохо ёһотойбди. О[...] Агын, Усть-Ордагай округ[...] бусадшье районуудай му[...] найшье республикын дэ[...] шаалтад, дээгүүр тушаа[...] дахамнай гэжэ айха ё[...] жэ һанагдана.

Минии һанахада, манда [...] сэхэ, эрэлхэг зоригтой [...] дагшад дутана хаш. Ии[...] нүүд бии, һаяын сагта [...] бэеэ харуулха бээз. Өө[...] ней оролдоогүй һаа, [...] шье манда жаргал өөр[...] хэгүй. Тэмсэлээр лэ [...] лөө, зол жаргал, хуби [...] ерэдэг ха юм. Ухаантай [...] хэрэг ябуулбал, ямарш[...] мэн бүтээсэтэй байдаг [...] Тиимэһээ бэеэ даанхай ре[...] лика болоогүй һаа, [...] хэлэмнай, соёл культур[...] хосорхо түйлдаа хүрөө[...] на. Экономикын хүгж[...] ажаһуудалаймнай [...] РСФСР соо эгээл һүүлшэ[...] рида ябана гэжэ бү[...] дэнэбди. Хайшан гээд [...] һайн байдалтай, баян [...] болохобибди, ямар арга [...] гэжэ бодохо саг ерээ[...] тухай ходо хэлэгдэнэ, [...] дэнэшье, теэд мүнөө [...] хубилһан юумэн үгы. [...] оролдохо, хэхэ хэрэгтэ[...] ряад нютагуудаа нэгэ[...] гэһэн олон зоноо дэм[...] үшөөшье олон зон бэшэ[...] шэхэ, байһандань эги[...]

С. ЦЫБ[...],
хүдөө бэш[...]

Закаменск хото.

Танилсагты, Наталья Евгеньевна Полянская! Тэрэ Улаан-Үдын хилээмэ баридаг 6-дахи заводой нэгэдэхи филиалда хүдэлнэ. Пряник баридаг Наталья Евгеньевна Г. Н. Смольевагай хүтэлбэрилдэг түрүү бригадын урдаа хараха мэргэжэлтэ гээшэ. Цехэй коллектив хотын худалдаа наймаанай эмхинүүдтэ прянигуудаа саг болзор соонь эльгээнэ. Хоёр халаанда хүдэлдэг хүдэлмэришэд үдэр бүри түсэбөө холо үлүүлэн дүүргэнэ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Н. Е. Полянская.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

ҺАНАН ДУРСАХАДА ҺАЙХАН ААД...

МТС-үүд лэ манай округой хүдөө ажахын хүгжэлтэдэ эхи табиһан гэхэдэ, алдуу болохогүй. Ага нютагтамнай газар тарялан эрхилжэ, ургаса ургуулха хэдэн коллективүүд байһан юм. Тэдэнэй нэгэниинь Могойтын МТС болоно. Эдир залуу наһанһаа эндэ ажаллажа, олондо аша туһа асарһан механизатор, тарясшад Ага нютагтамнай хэды олон гээшэб! Эдэнэрнай хүндэ хүшэр 40-дэхи, 50-дахи онуудта Могойтын районой газар тарялан дээрэ эсэшэ сусашагүйгөөр ажаллажа, хүн зониие ороо һо тарягаар, ажахынуудай адууһа малые үбһэ тэжээлээр хангадаг байгаа. Дайнай үеын хүндэ хүшэр жэлнүүдтэ Могойтын МТС-эй гол хүдэлмэри эхэнэрнүүдэй үнжэгэн зөөлэхэн мүр дээрэ ашагдаһан гээшэ. Теэд Эхэ оронойимнай хуби заяанда тохёолдоһон эгээл бэрхэшээлтэй сагуудта манай эхэ, эжынэр бүхы хүсэ шадалаа зангидаад, бүһэтэйшүүлһээ дутуугүй шударгыгаар ажаллажа, фронтые ороо һо тарягаар хангалсаһан габьяатай. Могойтын МТС-эй Димит Манзарановагай хүтэлбэрилдэг эхэнэрнүүдэй тракторна бригада эрхим ажалаараа бүхы область дотороо мэдээжэ болоо бэлэй. Намсалма Манзаранова, Сэндэма Тудупова, Дүгбэймэ Сариева, Цырегма Намжилова, Цыбжит Арсаланова, Бутид Лыгдынова болон бусад эдэ жэлнүүдтэ түрүү ажалаараа илгардаг һэн.

Могойтын МТС-тэ ажаллаһан тон залуу үетэниинь мүнөө үедэ үндэр наһатай болонхой, хүндэтэ амаралтада гаранхайнууд гээшэ. Нүгөөдүүлынь 70-80 наһаяа гүйсэнхэй ябана. Һүүлэй байдалаар анхан Могойтын МТС-тэ ажаллаһан 300-гаад хүн амиды мэндэ, алтан дэлхэй дээрэ амгалан гэшхэлжэ ябанад. Тиимэһээ Могойтын районой агропромышленна нэгэдэлэй бүлэгэйхидэй тодорхойлбол, эдэ нүхэдые суглуулжа, ёһолон хүндэлхэ тухай «Коммунизм» агрофирмын гэшүүдэй үүсхэл гаргаһаниинь угаа һайшаалтай.

Үнгэрэгшэ зунай сэлмэг нэгэ үдэр Ушарбай һууриһаа дээшэ оршодог Зэмхын аршаанай зуһаланда тус уулзалга эмхидхэгдэһэн байна. Үндэр наһа наһалжа, ажабайдалай хүндэ хүшэр байдалһаа үлгэ һалга болоһоншье һаа, үшөөл урматай сарюун нүхэдшье эндэ олоороо сугларбад. Эдээндэ һанан дурсаха, хөөрэлдэхэ, зугаалха зүйл олдоол һэн бэзэ.

Агууехэ дайнай жэлнүүдтэ Могойтын МТС-эй коллектив нилээд харюусалгатайшье, хүндэтэйшье үүргэ дүүргэһэн гэхэдэ, алдуу болохогүй. Долсон Аюшиева, Мамар Батоева, Бальжит Тудупова, Дулма Нимаева, Бутит Батадалаева болон бусад булад хүлэгүүдтэ түрүүшынхиеэ һууэжа, манай нютагта эхэнэрнүүдэй урдандаа хээгүй ажал хэжэ эхилһэн габьяатай.

Дайнай һүүлээр хэдэн олон бүһэтэн түрэл коллективтаа дахяад ерэжэ, шэнэ хүсэл эрмэлзэлтэйгээр ажалаа ябуулһан ааб даа. Мүнхэ Бадмаев, Бадан Балданов, Батаболот Димитов, Цыренжаб Будажапов, Дашаринчин Рабданов, Батажаргал Цыренжапов, Бата Цыденов, Баяр Дармаев... гээд лэ саашань тоолобол, нилээд олон зоной нэрэнүүд һубариха.

Оронойимнай элдэб нютагуудһаа манай нютаг эльгээгдэһэн хүбүүд Могойтын МТС-тэ хүдэлһэнэй удаа бусаагүй, хуби заяагаа Агын дайдатай таһаршагүйгөөр холбоо һэн. Иван Петрович Жужжалкин, Александр Яковлевич Акулов, Александр Иванович Годырев болон бусад тэдэнэй тоодо оролсонод. Могойтын МТС-тэ хүдэлһэн хэдэн олон зон хойшодоо нютагтаа мэдээжэ болоһон гээшэ. Жэшээлбэл, РСФСР-эй габьяата механизатор, РСФСР-эй габьяата урлан нарижуулагша Доржо Дугаров, РСФСР-эй габьяата механизатор, Ленинэй болон Ажалай Улаан Тугай орденуудай кавалер, СССР-эй Гүрэнэй шангай лауреат Галина Ивановна Стафеева, Ленинэй орденто Бабудоржо Жалсанов болон бусад нүхэдөөрөө нютагнай омогорхоно.

— Хэды хүндэ хүшэр байгаашье һаань, бидэ бүхы һэшхэлһээ ажаллаха гэжэ оролдогшо һэмди. Өөр тухайгааш, ухи хүүгэд, гэртэхин тухайгааш мартаад ажалладаг нүхэд манай дунда тиихэдэ хэды олон байгааб даа. Арайл хэжэмдожо энэ уулзалгаяа эмхидхэһэмнай хэрамтай байна, — гэжэ Г. И. Стафеева уулзалга дээрэ үгэ хэлэхэдээ, тэмдэглээ.

Үнэхөөрөө манай ахa нүхэд, илангаяа эхэнэрнүүд шэнгээр ажаллаһан, тэдээндэл зобоһон, тулиһан, дааpaһан, хүрэһэн зон дэлхэй дээрэ олон ха гү! Теэд, тэдэнэй ажалайнь аша габьяа, баатаршалгань бодотоор сэгнэгдэнэгүй. Хатуу шэрүүн эдэ жэлнүүдтэ бүхы бэрхэшээл тэсэһэн эдэ нүхэд мүнөө үедэ олониитын зүгһөө халуун анхаралаар хүреэлэгдэнэгүй.

Зэмхэдэ Могойтын МТС-эй ветерануудтай үнгэрэгдэһэн уулзалга дээрэ һайн һайхан һанан дурсаха юумэн олон байгаа. Зүгөөр, бидэ үнгэрһэн үе сагтай холбоотой хэмжээ ябуулгануудые эмхидхэхэдээ, тэрээндээ сэгнэлтэ үгэхэ, аха нүхэдөө анхарха талаар ямар ажал ябуулдаг тухайгаа өөһэдтөө мэдэхэ зэргэтэйбди. Ондоогоор хэлэхэдэ, һайндэрэй һайхан оршондо балартаад, урдынгаа алдуунуудые бү мартаял!

Б. ГАРМАЖАПОВ,
манай корр.

ДУРАДХАЛНИ ИИМЭ

Һаяхан «Буряад үнэнэйнгөө» сентябриин 26-най газетэдэ **«Анханайнь нэрые һэргээхэ»** гэһэн статья уншахадаа, ехэ зүрхэ сэдьхэлээ хүдэлгэн уярбаб.

Манай республика «Бурят-Монгол» гэжэ нэрэтэй байһанаа тэрэ гашуудалта 1958 ондо «Монгол» гэжэ нэрэнь хаягдаһан байна. Тэрээн тухай минии аба, хуушанай багша Сергей Тугутхонович Скольжиков намдаа тиихэдэ хэлэхэдээ, ехэ сэдьхэлээ хүдэлгэн, уйдхартай болошоһон шэг шарайтай байгаа агша һэн. Абынгаа муудаһан, хүхюугүй шарайень харахадаа, ямар муу юумэ болоо гээшэб гэжэ бодожо байгаа һэм.

Абамни түрэһэн нютагтаа, Эрхүүгэй областьдо, ажаһуугаашье һаа, Буряад оронтойгоо нягта холбоотой байдаг һэн. Манай Буряад-Енгүүд гэжэ нютаг Оһын аймагта ехэхэн тосхон юм. Тэндэмнай аймаг соогоо эгээ түрүүшын дунда һургуули баригдаһан юм. Тиихэдэ гансал манай тосхондо хоёр экземпляр «Буряад-Монголой үнэн» газетэ ерэдэг һэн. Нэгэниинь дунда һургуулида, нүгөөдэнь — минии абада. Абамнай эхин һургуулиин багша байгаа. Тиихэдээ дунда һургуулиин буряад хэлэнэй багшын энэ газетэ абадаггүй байхадань ехэ гайхадаг бэлэй.

«Бурят-Монголой АССР» гэжэ нэрынь һэлгэгдэхэдэ аба ехэ дураа гутажа, иигэжэ хэлээ һэн: «Бидэ монгол, буряад зон нэгэ уг гарбалтай, нэгэ адли хэлэтэй зон гээшэбди. Арбан долоодохи, арбан наймадахи зуун жэлнүүдтэ Монгол оронһоо олохон монголшууд: хонгоодорнууд, ашаабагадууд, үзээнүүд, сонгоолнууд гэхэ мэтэ яһанайхид ерэжэ, буряад арадай бүридэлдэ ороо һэн гэлсэдэг. Эдэнэр эндэ һуудаг буряад монголшуудаараа холисолдоһон байна. Манай эндэ монгол угсаатан эхирэдүүд, булагадууд, эхинэдүүд эртэ урда сагһаа хойшо ажаһуудаг һэн. Жэшээлхэдэ, булагадууд үшөө дундаа иигэжэ илгардаг — енгүүд яһан, онгой яһан, буянгууд гэхэ мэтэ. Эхирэд, булагад, эхинат гэхэ мэтэ яһанууд Байгал далайһаа баруулжа һуудаг, далайһаа зүүлжээ үшөө олон монгол угсаатан — буряадууд (хори-тумаадууд г. м.) ажаһуудаг һааб даа».

Мүнөө сагта иимэ «Анханайнь нэрэ һэргээхэ» гэжэ асуудалай табигдажа байхада, абамни амиды байгаа һаа, хүхихэ байгаа.

Би тэрэ үедэ, 1958 ондо, багшаар хүдэлжэ байгааб.

«Анханайнь нэрые һэргээхэ» гэжэ статья соо иигэжэ бэшэгдэнэ: «Республикын нэрэ тушаа, арадайнгаа нэрэ тушаа мүртэйгөөр хөөрэлдөөгүй аад, арад зонтоёо зүбшөөгүй аад, юундэ иимэ гажа буруу шиидхэбэри абтаһан юм. Хүн зоной дура гутаахаһаа ондоо юумэ байхагүй. Иимэ түхэлэй хэрэгүүдһээ болжо, [...] нэрэ хүндэ, партиин [...] түрые баригшадай нэрэ [...] бууураһан гэжэ сэхэ хэлэ[...] рэгтэй». Иигэжэ тон [...] шэгдэнэ. Би тэрэ үедэ [...] тида орохо гү гэжэ бэ[...] байһанаа, дураа гутажа[...] болёо һэм. Тэрээнһээ [...] удаан жэлнүүдтэ [...] ажаллажа, пенсидэ гар[...] партида ороогүй хүм. [...] бэшье хизаар ороноо ш[...] гын кружок хүтэлбэр[...] Эхэ орондоо, тооото [...] дуратай байхаарнь хүм[...] лэгшэ һэм. Нютагайнгаа [...] хүнүүдээр танилсуулжа [...] шадаа омогорхуулжа б[...] Буряад, монгол арад[...] түрүү хүнүүдээр танилс[...] дамни, абамни туһалалга[...]

Абынгаа дурадхалаар [...] заар ороноо шэнжэлдэ[...] жогто Монгол ороной [...] зохёолшод Дамдинсүрэ[...] цагдорж, Сонсмын Удв[...] шэдэй зохёолнуудтай һу[...] даа танилсуулдаг һэм, [...] рэй зохёолнуудые һурга[...] ехэтэ һонирходог бэлэй.

Эдэ бүгэдые эндэ а[...] даа, бидэ, буряадууд, м[...] угсаатан хадаа тэрэ [...] **найнгаа нэрые алдаг[...] ряад-Монголой АССР, [...] хинаа болохо ёһотойб[...] һананаб.**

С. СКОЛЬЖИКО[В],
багша-пенсионер, СС[...]
Географическа [...]

Тэжээл бэлэдхэл — бүгэдын хэрэг

ШАРА ҺОЛООМОНЬОО ДЭЭРЭЛ БАЙХА

Эдэ үдэрнүүдтэ хура бороогой одоошье замхажа, газаа сэлмэжэ захалхадал, хүйтэнэй түрүүшын амисхал — хюруу унажа, абаһаар намаг газарай ногоо, тиигээд добо, ташалангай хяаг ногоо хагдаруулжа, үзүүрһээнь шарлуулжа захалба. Тиин сабшалангай ургасын шанараа алдажа байгаашье һаань, Загарайн районой колхоз, совхозуудай тэжээл бэлэдхэгшэд мүнөө хүрэтэрөө абажа үрдеэгүй ургасаяа хуряажа, түлэг ажаллаһан зандаа. Газетымнай штатнабэшэ корреспондент Н. Дамбаев Загарайн РАПО-гой түрүүлэгшэ П. Ж. Дармаевтай уулзахадаа, үбһэ хуряалгын ябаса тухай хөөрэхыень хэдэн асуудалтайгаар хандаа һэн. Мүнөө Петр Жамсарановичай харюунууд доро тунхаглагдажа, танай анхаралда үгтэнэ.

— Үбһэ хуряалга эсэслэхэ ойртоо ааб даа. Теэд мүнөөдэрэй байдалаар районой ажахынууд үбһэ тэжээл хэр ехээр бэлэдхээ хаб!

— Һүүлэй байдалаар манай ажахынууд үбһэ тэжээл бэлэдхэхэ түсэбөө 87,9 процентдэ хүргөөд байха юм. Түсэбөө дүүргэхэмнай нилээд хүшэр болоод байна. Районой ажахынуудые абажа харабал, «Гигант» колхоз 20 мянга шахуу центнер үбһэ бэлэдхээ. Тиихэдэнь хүршэ XXI партсъездын нэрэмжэтэ колхоз 8100 центнер үбһэтэй байха юм.

Саашань хэлэбэл, Эрхирэгэй совхоз үбһэ яһала ехээр абаад байна. Эндэ арендаторнуудай, луговодуудай звенонууд энханһаа газараа хубаарилаад дааже абаһан, үбэл, зунгүй тэрэ сабшалан дээрээ ажалладаг байһандаа, мүн сагай уларилда тааруулжа ажалаа һайнаар эмхидхэһэнэй ашаар амжалта түйлаба. Онсолжо тэмдэглээ һаа, Ринчин Бадмаевай звено урагшатай ябана. Бүхы газарайнгаа ургаса сабшажа дүүргэхын хажуугаар түсэбөө үлүүлэн бэелүүлхэнь гээшэ ха. Тэрэнэй удаа Григорий Рахимзянов болон бусад хэдэн звенонууд эндэ урагшатай.

Мүн Хүрбын ОПХ мүнөө зундаа үбһэ тэжээл биратай хуряажа абаагүй. Ушарынь хадаа зундаа, мүн намартаа Үдэ голой эхин багаар хура бороогой ехээр ороһоной удаа бүхы шахуу сабшалангынь үерэй уһанда абтаад байһан гээшэ. Тиимэһээ эндэ үбһэшэдэйнь звенонууд бүридхэгдэбэшье, хэхэ ажалгүй болоод байгаа юм. Гадна манай районда силос, сенаж дараха ажал саг болзортоо ябуулагдаа. Мүнөөдэрэй байдалаар манай районой ажахынуудта 233553 центнер силос дарагдаад байна. Энэ манай түсэбэй 84,8 процент болоно гээшэ. Сенаж дараха түсэб 60,4 процентдэ хүргэгдөөд байна.

— Сенаж, силос дарахада хэрэглэгдэхэ орооһото ургамалай ургаса мүнөө жэлдэ ямар байбаб!

— Тарилгамнай урдынхиһаа хожомшог үнгэрэгдөө юм. Зунай хура бороо угтуулһамнай ашагтай байгаа. Сенаж болон силос дарахада хэрэглэхэер ургаса гараа, түсэб лаб үлүүлэгдэхэ аабза. Тиигээд байхада колхоз, совхозуудта һайханаар хуряагдаһан үбһэн, һолоомон дуталдахань гээшэ ааб даа. Онсолон хэлэбэл, «Гигант» колхоз, Үнэгэтэйн, Эрхирэгэй совхоз силос ехээр даража абаа.

— Витаминтай ногооной гурил хэр абтаха гээшэб!

— Витаминтай ногооной гурил гаргаха хүдэлмэри эмхитэйгээр ябуулагдаа. Мүнөө бүхыдөө 5660 центнер гурил бэлэдхэгдээд байна. Ажахынууд сооһоо «Дружба» совхоз, «Гигант», XXI партсъездын нэрэмжэтэ колхозуудай агрегадууд бүтээсэтэйгээр хүдэлгэгдөө. Энэ жэлдэ Карл Марксын нэрэмжэтэ колхоз тиимэ зүйлэй тэжээл гаргангүй үлэшэбэ.

Ямар ушарһаа гээгдэлдэ оробоб гэхэдэ, түс ажахын хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэд, инженернэ албанай хүдэлмэрилэгшэд хангалтагүй хандаба бшуу. Эхинһээ агрегадаа һайнаар бэлэн болгоод, харюусалгатай, ажалаа һайнаар мэдэхэ, оролдосотой хүниие оператораар томилоод, ажалыень һайнаар эмхидхээд байгаа һаа, гурил гаргагдахал байгаа. Теэд энэ арга боломжо алдагдабал даа.

— Загарайн районда промышленна предприятинууд олон гээшэ. Тиин эдэ коллективүүд районойнгоо колхоз, совхозуудта үбһэ тэжээл бэлэдхэхэ хүдэлмэридэнь хэр туһаламжа хүргэдэг гээшэб! Тиигээдшье промышленна предприятинуудай хүдэлмэришэд хубидаа мал олоор баридаг боложо байна ха юм.

— Районой промышленна предприятинууд, эмхинүүд тэжээл бэлэдхэлгэдэ өөрынгөө хубитые яһала оруулна гээшэ. Илангаяа шухала хэрэгтэй трактор болон бусад техникэ олоор хабаадуулагдана. Мүнөө жэлэй үбһэ бэлэдхэлгэдэ «МТЗ» түхэлэй арбан хоёр трактор, дүрбэн «К-700» болон хоёр бульдозер, табан автомашина хабаадуулагдана гээшэл даа. Гадна районой промышленна бүхы предприяти болон бэшэшье эмхинүүдэй олон хүдэлмэришэд мүнөө үмсынгөө малда хүсэд хүрэхөөр үбһэтэй болоод байна гэжэ тэмдэглэхэ ёһотой. Ушарынь хадаа байгша ондо бүхы колхоз, совхозууд гансашье ниитынгээ бэшэ, айлнуудай хубиин малые үбһэ тэжээлээр хангаха зорилго урдаа табижа, хүн зондоо үбһэ хуряахаар сабшалангай газар хубаарилжа үгэһэн байна. Жэшээлбэл, мүнөө Эрхирэгэй, «Дружба», Үнэгэтэйн совхозууд, «Гигант», Карл Марксын, XXI партсъездын колхозууд айлнуудта үбһэ сабшажа абахыень нилээд ехэ газар хубаарилжа үгэһэн байнал даа.

— Петр Жамсаранович мүнөө жэлэйнгээ таряа хуряалгын онсо илгаа тухай тобшо тэдыгээр хөөрэжэ үгыт!

— Манай районда мүнөө үбһэ бэлэдхэхын хажуугаар тарияанай ургаса хуряаха харюусалгата хаһа эхилшэбэл даа. Бүхы овощ болон хартаабхаяа суглуулжа дүүргэхэ болобобди. Байгша оной сентябриин эхинһээ «Гигант», XXI партсъездын нэрэмжэтэ колхоздо, Хүрбын ОПХ-да хартаабха малтажа захалаа юм. «Гигант» колхоз 190 гектарһаа гектарай 130 центнер хартаабха малтахаар хараалһан гээшэ. Тиихэдэ Хүрбын ОПХ, XXI партсъездын болон Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозуудта хартаабхын ургаса дундa зэргэ байха аабза. Үнэгэтэйн совхоз бусадта орходоо овощ ехээр ургуулдаг ааб даа. Бүхыдөө 95 мянган центнер овощ ургуулжа гүрэндэ худалдаха түсэбөө мүнөөдэрэй байдалаар 120 мянган центнертэ хүргэхэнь.

Хитадай Арадай Республикын 450 түлөөлэгшэд манай Үнэгэтэйдэ ерэнхэй хүдэлнэ. Эдэнэр үгэрсэ болон бэшэшье зүйлэй овощ ургуулаад, бүхы республикын магазинуудта орууланхай худалдана гээшэ. Гадна тэдэнэй ургууһан капуста мүнөө Шэтын область абаашагдана. Хүршэ оронойимнай түлөөлэгшэд манай эндэ овощ ехээр ургуулха арга боломжын бии байһые элирүүлээ.

Мүнөөдэрэй байдалаар «Гигант» колхозой механизаторнууд 600 гаран гектар таряалангай ургаса хуряагаад байна. Даб дээрэ гектарай 9 центнер ороо һон абтана. Тайлсын совхоздо таряа хуряалгань түлэг эхилэнхэй. Байгша ондо XXI партсъездын нэрэмжэтэ колхоздо таряан яһала һайнаар ургаһаншье һаа, тэрэнээ гээлтэ хороолтогүйгөөр абахань ехэ хүшэр болонхой. Ушарынь гэхэдэ, һүүлэй ехэ хура бороодо хадын ташалангдахи таряан уһанда сохюулжа унашоо. Иимэ хүшэр хүндэ энэ үедэ колхозой мэргэжэлтэд болон хүтэлбэрилэгшэд, комбайнернууд мэргэжэлээ, арга шадабаряа элсүүлжэ, ургасаяа сүм абаха тэмсэл ябуулна.

— Үдэ голой хойто бэсын совхозуудта орооһото ургамалнуудайнь тарилга хосороо гэһэн үгэ таранхай.

— Үдэ гол шадар байһан ажахынуудта Ацагадай, «Дружба» совхоздо орооһыень абахаар нэгэшье поли байхагүй. Юуб гэхэдэ, хабартаа аргагүй ехэ ган гасуур болоходонь, тарилгаяа хойшолуулһаниинь мүнөө эдеэшэжэ үрдеэгүй, гансал сенаж, силос болгогдохоор ногоон зандаа байха юм. Хюрууда сохюулжа һалахаһаань урид хуряажа байна.

— Иимэ шахардуу байдалда ороод байхадаа, районой АПО-гой мэргэжэлтэд ямар хэмжээнүүдые абана гээшэб!

— Мүнөө колхоз, совхозуудтамнай үбһэ тэжээл бэлэдхэжэ, тарияанай ургаса хуряахын хажуугаар малай үбэлжэлгэ эхилбэ гээшэ. Юрэдөө шиидхэхы удха шанартай, харюусалгатай хаһа эхилээ даа. Бидэ үбэлжэлгээ һайнаар үнгэргэхын тула түгэс бэлдэхэл ёһотой байһамнай ойлгосотой. Энэ жэлдэ зарим зүйлэй тэжээл хомор байхань. Тиимэһээ үбэлжэлгын эхинһээ тэжээлээ шанаржуулаад малдаа үгэхын түлөө оролдохобди. Фермэ, гүүртэ бүхэндэ тэжээлэй цехүүд хүдэлгэгдэхөөр бэлэн болгогдоо. Мүнөө үбһэ хуряаха гээшэ тиимэшье шухалада тоологдохоёо болёо. Юрэдөө шэмзээ алдаһан ногоо сабшажа абахада шара һолоомонһоо бага зэргэ дээрэ юм гү гэжэ һананабди.

Совет орон доторо

ОДЕССЭ. Город [...] «Дружба» совхозой [...] дэ овощ ургуулха дур[...] нүүдһээ түрүүшын м[...] нүүд оробо. Арендн[...] маар хүдэлхэ кооперат[...] дай коллектив байгуулж[...] родой ургамалнуудые [...] ха дуратай хүнүүдэй [...] ажахын соносхоһон ко[...] хотын ажаһуугшад ии[...] рюусаба бшуу. Совхоз[...] дэлмэришэд ходо дута[...] юуб гэбэл, дүтэ шадар[...] хон ажаһуугшад хото[...] дэлдэг юм. Эндэхи [...] ажахын институдай [...] дэй туһаламжаар «Д[...] совхоздо овощ тариж[...] гуулха технологи шу[...] экономическа ба [...] асуудалнуудтай танил[...] курса эмхидхэгдэнхэй. [...] һүүлдэ овощ ургуул[...] дунда конкурс үнгэр[...] юм.

ЛОМОНОСОВ (Ленингр[адска] область). Ленинградай [...] ционернүүдэй бии б[...] нютагай эрхэ байдалда [...] лэжэ болохоор сортын [...] хын үрэһэ хүрэнгэ «[...] Балтика» нэгэдэлдэ ЭВМ [...] һаламжаар ургуулагда[...] Хартаабха тарихада зох[...] зар компьютерэй туһал[...] таһалагдаһан, хартааб[...] ряалгын болзор, ургаса [...] ха талаар хэмжээнүүд [...] хойлогдоһон юм.

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй хоёрдохи сессиие угтуулан

ПРОЕКТ

Буряадай Совет Республикын гүрэнэй бүрин эрхэтэ байлга тухай ДЕКЛАРАЦИ

...АССР-эй Верховно Совет:
...республикын олон национальна арадай хуби ... түүхэтэ харюусалгаа мэдэрэн;
...Федераци, Совет Социалис Республиканууд... ажилуудай бүхы арадуудай бүрин эрхэтэ байл...
...Буряадай олон национальна арадай поли-... социальна ба социальна эрилтэнүүдэ ... шухаг байгаалие, тэрэ тоодо байгал нуу-... ССР Союзтай, тэрэ зандань үлөөхэ, республикын эконо-... хүгжөөлгые хараада абалсан, автономито рес-... тааралдахагүй ябадалые тэмдэглэн;
...олон национальна арадай, мүн буряад ара-... [illegible]
...кратическа общество болон хуули ёhото гүрэние ... эрмэлзэн.
...гүрэнэй бүрин эрхэтэ байлгые соносхоод, Бу-... Совет Республика гэжэ шэнээр нэрлэнэ.
...адай СР-эй газар, тэрэнэй ашагта малтамалнууд, байгаалиин баялигууд болон бусад нөөсэнүүд имагтал буряад арадай зөөри болоно.

3. Буряадай СР-эй газар дээрэ ажаhуудаг хүн зондо үндэhэ яhатанай, социальна, үг гарбалай, шажан мүргэлэй, политическэ хараа бодолой болон бусад илгаануудай талаар адли тэгшэ эрхэ, сүлөө хангагдана.

Буряадай СР буряад, ород хэлэнүүдые тон адли эрхэтэйгээр гүрэнэй хэлэн гэжэ тоолоод, бусад үндэhэ яhатанай хэлые үлөөхэ ба хүгжөөхэ ябадалые хангадаг.

4. Сааша Конституци соо, мүн бусадшье хуулинууд доторо гаргалгые хэлэгдэжэ, гүрэнэй нэрэ, гүрэнэй ажабайдал «Буряадай Совет Республика» гэжэ тусхайгаар нэрлэгдэхэ.

Республикын засагай дээдын зургаание «Буряадай Совет Республикын Верховно Совет» гэжэ, харин тэрэнэй баталан абадаг документнүүдые Буряадай Совет Республикын Верховно Советэй документнүүд гэжэ нэрлэгдэхэ зэргэтэй.

5. Тус Деклараци Буряадай СР-эй Конституци зохёохо, хуули гаргалгые хүгжөөхэ, Буряадай СР-эй союзна, РСФСР-тэй болон бусад республикануудтай хэлсээнүүдые бэлдэлгэдэ ба баталалгада хабаадаха, ССР Союзтай, РСФСР-тэй болон бусад республикануудтай харилсаанда Буряадай СР-эй гүрэнэй байгуулалтада хэбаатай шухала асуудалнуудаар арад зонтойгоо зүбшэн хэлсэлгэдэ табихада үндэhэ hуури болодог.

Буряадай СР-эй Конституци болон хуулинууд Буряадай СР-эй бүхы газар дээрэ булюу хүсэтэй байха ёhотой.

Хэрбээ Буряадай СР-эй гүрэнэй бүрин эрхэтэ байлга тухай Декларацида, Конституцида, хуулинуудта зүришэлдөөгүй hаань, ССР Союзай Конституци болон хуулинууд, РСФСР-эй Конституци болон хуулинууд Буряадай СР-эй газар дээрэ хүсэдөөр хэрэглэгдэхэ.

Арсалдаата асуудалнууд хоёр талын хэлсээнүүд үндэhөөр ССР Союзай, РСФСР-эй, Буряадай СР-эй Конституцинуудые хинаптын комитедүүдээр, комиссинуудаар шиидхэгдэжэ, үгэеэ ойлгосоод үшөөтэ тиимэ асуудалнууд Буряадай СР-эй Верховно Соведэй зүбшэн хэлсэлгэдэ табигдаад, тиихэдэ сессиин шиидхэбэри эсэслэн шиидхэгдэдэ гэжэ тоологдохо юм.

6. Буряадай СР-эй шэнэ Конституци, бусад хуулинууд болон документнүүдые баталан абатар Буряадай СР-эй газар дээрэ, Буряадай СР-эй гүрэнэй бүрин эрхэтэ байлга тухай Декларацида зүришэлдөөгүй hаа, Буряадай АССР-эй, РСФСР-эй, ССР Союзай хуулинууд болон бусад хуулиин документнүүд хүсэндөө байха ёhотой.

Тус Деклараци энээние баталан абаhан сагhаа хойшо хүсэндөө ороно.

МАНАЙ hАНАМЖА

...талаар мэдэсэм-... нилээд нэмээ ... Юундэб гэхэдэ, гү-... ССР Союзаа, Россин Федерацие болон ... республиканууд ... нюдөөр хара-... эхилээбди. Мүнөө ... бүхэнүүд бүрин эр-... тула гүрэнэй ... орохо. Энэ ... автономито респуб-... хабаатай. Жэ-... Россин болон При-... республиканууд ... Татаар болон Яхад-... бүрин эрхэтэй ... соносхоод бай-

... хэрэгтэй юун болоно гээшэб? Уша-... hаяхан абтаhан ... Хуулиин ёhоор, авто-... болон союзна респуб-... хадгалдахгдажа, союз-... баталха эрхэтэй бэеэ ... шэнги бүрин ... гдоhон байна ха ... бүрин эрхэтэйгээ соносхоhон ушар бүхы Союзаймнай хэмжээн соо болохотойхон алхамшье hаа, РСФСР-эй дэбисхэр дээрэ оршодог автономито республикануудые хойноо дахуулна. **Автономито республиканууд** СССР-эй Хуулиар ССР Союзай субъектнүүд гэжэ соносхогдоhон хадаа **өөhэдынгөө зүгhөө дахинаа бүрин эрхэтэй байлга тухай соносхоошьегүй hаань, болохо байгаа гэжэ hанагдана.** Харин тиихэдээ Россин бүрин эрхэтэй гүрэнэй хубинууд байhан хадаа Россингаа талаар өөhэдыгөө элирхэйлхэ баатай болоно гээшэ гү даа. Хэрбээ Россин парламентын автономито республиканудые СССР-эй болон РСФСР-эй хэмжээндэ Союзай субъектнүүд гэhэн адлирхуу хуули гаргаа hаань, тэдэндэ союзна ба федеративна хэмжээнүүдые гансата баталха арга боломжо олдохо байгаа. Харин бодото байдалаар хадаа ССР Союз РСФСР хоёр автономито республикануудаа өөhэдыгөө бүрин эрхэтэйдэ соносхоогүйдэ аргагүй политическэ байдалда оруулба. Тиигэжэл тэдэнээр нэн түрүүн союзна, удаань федеративна хэлсээндэ хабаадаха ушартай болоно.

Союзна болон автономито республиканудай бүрин эрхэтэй байха тухайгаа соносхоhонойнь шалтагаан гансал экономико ха юм даа. «Дээрэhээ зонхилолгын» үедэл ямаршье область ба республикын байгаали ба ажал хүдэлмэриинь дүнгүүд «хамтын хэрэгэй» түлөө хэрэглэгдэдэг байгаа. Хамтынгаа хэрэгэй түлөө Днепрогэс барая hэмди. Волго, Ангар, Енисей дээгүүр ГЭС-үүдые бодхоогообди. Иимэ мантан томо барилгануудай ганса экономическа бэшэ, харин экологическа хохидолдо оруулhан байна. Үнгэрхэдөө, Байгал далаймнайшье — жэреад онуудай экологическа хүдэлөөнэй туг — хохидонгүй үлөөгүй даа!

Республикымнай бодото байдалай экономическа болон социальна зорилгонууд, мүн Росси болон бүхы орон доторой регионуудай дунда гээгдэнги байдалтай байhан ушарнай бидэние болон автономито бусад республикануудые ССР Союзай болон Россин парламентнуудай политическэ эдэбхи үүсхэлые дэмжэхыемнай уялгана. Бидэ политическэ хүгжэлтынгөө талаар оронhоо болон Россиhаа гээгдэхэ ёhогүйбди.

Социальна асуудалнуудые шиидхэхын тулада бидэ экономическа нөөсэнүүдээ нэгэдүүлхэ, байгаали болон ажалаа гамтайгаар хэрэглэхэ, эрдэм наука болон гадаадын холбоо барисаанай арга боломжые хүгжөөхэ ёhотойбди. Тиимэhээ бүрин эрхэтэй байлга баталхын тулада удаадахи пунктнуудые дурадханабди:

1. Союзна болон Федеративна шэнэ хэлсээнүүдэй ёhоор гүрэнэй ба СССР-эй, РСФСР-эй гэшүүн — совет республикын статус үлөөхэ;

2. Республикын байгаалиин баялигые хамгаалха, тиихэдээ промышленна ашаглалгада мүнөө үедэ хэрэггүйшье hаа, харин байн байтараа, баялигуудаймнай тоодо орожо болохо нөөсые мүн лэ хамгаалан сахиха; Гүрэнэй бүрин эрхэтэй байлга тухай Декларациин текст соо автономито республикын статусhаа, манай hанахада, арсаhанай хэрэггүй ха.

Союзна гү, гү автономито гү гэhэн политическэ шиидхэбэри абалга заал hаа мүнөөдэрэй хэрэг бэшэ. Хэрбээ зарим автономито республиканудай «хубсаhандаа» багтахаяа болишоо юм hаань, нүгөөдүүлынь энэ асуудалые шиидхэжэ шадаадуй, харин союзна республика дамжан болохо шатадаа ябана гэхэ шухала.

Буряадай республикын статус бодотоор элирүүлхэ гээшэмнай — тон шухала хэрэг. Гэхэ зуура тэрэнэй бүрин эрхэтэй байлгатай нягта холбоотой бэшэ бшуу! Буряадай республикын шэнэ Конституциин статьянууд дотор ССР Союзтай болон РСФСР-тэй баталан абаха союзна ба федеративна хэлсээнүүдэй текстнүүд соо тэрэнэй шиидхэбэринүүд hууриа олохо бэзэ.

Р. СПЕРАНСКАЯ,
Улаан-Үдын горсоведэй депутат.
О. БУЛУТОВ,
горсоведэй ахамад мэргэжэлтэ.

ХУРАЛДААНАЙ УРДА ТЭЭ

Байгша оной октябриин 8—11-нэй үдэрнүүдтэ Х. Намсараевай нэрэмжэтэ Буряад драмын театр соо СССР-тэхи буддын шажанда шүтэгшэдэй арбадахи съезд болохонь. Тэрэниие үнгэргэхэ талаар байгуулагдаhан эмхидхэлэй комитедэй түрүүлэгшэ Иволгын дасанай лама Шираб-Жамса Самаев манай корреспондент Б. Цырендылыковтэй хөөрэлдэжэ, табиhан асуудалнуудтань харюусаба.

Корр.: Болохоёо байhан энэ съезддэ хаанаhаа, хэды делегадууд ерэхэ болоноб?

Ш-Ж. Самаев: Мүнөө үедэ гүрэн доторнай хубилган шэнэдхэлгын боложо байhан сагта буддын шажанда шүтэгшэдэй тоо улам бүри олон болоно байнхай. Энэ съезддэ Буряад оронoймнай бүхы районуудhаа гурба-гурбан хүн ерэхэ байна. Мүн манай шажанай тоодо абтаhан бүлгэм бүхэнhөө гурба-гурбан делегадууд hунгагданхай. Агын, Цугалэй дасангууд өөhэдынгөө түлөөлэгшэдые эльгээхэ байна.

Гадна Хальмагhаа, Тубаhаа, Москваhаа, Ленинградhаа олон хүн ерэхээр хүлеэгдэнэ. hүүлэй үедэ Прибалтикын республиканудта буддын шажанда шүтэгшэд олон болонхой. Тиихэдэ Узбегэй ССР-эй ниислэл хото Ташкентдэ солонгос (кореецүүд) яhатан баhал өөhэдын бүлгэм байгууланхай. Мүн Владивосток хотодо буддын шажанаартан бии байха юм. Тэдэнэрэй түлөөлэгшэд энэ съезддэ хабаадаха юм.

Корр.: Ямар асуудалнууд энэ суглаанда табигдаха гээшэб?

Ш.-Ж. С.: СССР-тэхи буддын шажанда шүтэгшэдэй Түбэй управлениин тоосоон, тэрэнэй шэнэ Устав, мүн шажанай ажал хэрэг ябуулха хүтэлбэрилэгшэдые hунгалта тухай асуудалнууд зүбшэгдэхэ юм. Мүн съезд дээрэ ламанар hүзэгшэд хоёрой хоорондо нарин холбоо барисаа байгуулха тухай асуудал тон шухалада тоологдоно.

Хүн зоной, бүхы hүзэгшэдэй hанаа сэдьхэл hайжаруулха тухай хөөрэлдэхэ байнабди. Шажанда шүтэгшэдтэ ямар асуудал, гомдол бииб, хуу хэлэбэлнь, ехэ hайн байгаа. Эндэмнай ганса hүзэгшэд бэшэ, мүн эрдэмтэд, зохёохы хүдэлмэрилэгшэд — хуу бүгэдэ өөрынгөө hанаа сэдьхэлые ойлгуулбальнь hайн бэлэй.

Минии hанахада, манай буряад арад зон [illegible] гэгээрэлээ, соёлоо хүгжөөхэ гэжэ эрмэлзэл оролдолго гаргажа байхадаа, буддизмын асуудалнуудые шэнжэлэн шудалха, шажанай олон ойлгогдоогүй, мэдэгдээгүй, мартагдаhан ёhо заншалнуудые hэргээхэ ёhотой гэжэ hанагдана.

Корр.: СССР-тэхи буддын шажанда шүтэгшэдэй Түбэй управлениин саашанхи зорилгонууд тухай хэдэн үгэ хэлэжэ үгыт.

Ш-Ж. С.: СССР гүрэн дотор буддын шажантанай түб байхын тула манай Иволгыншье, мүн бусад дасанай ламанар эрдэм мэдэсээ дээшэлүүлхэ зорилготой, ёho заншалаа нарин нягтаар сахиха зэргэтэй, журамшье шанга сахигдаха ёhотой гээшэ. Тиигээд байбал, ламанар hүзэгшэдтэ, арад түмэндэ дүтэ байхань дамжаггүй, хүн зоной сэдьхэл хангажа шадаха болоно.

Корр.: Мүнөө үеын буддын шажанай байдал тухай хэдэн үгэ хэлэжэ үгыт.

Ш-Ж. С.: Орон соомнай нюуса нөөлтэгүй байhан юумэн тухайгаа хэлсэжэ, демократиин ёhоор алибаа үйлэ хэрэгүүдэй ябуулагдажа байхада, hүзэгшэд өөрынгөө дураар ямар нэгэн шажанда айлтагүйгөөр hүзэглэхэ, шүтэхэ аргатай болоо.

Манай республикада зургаадолоон дасан баригдажа байнхай. Нэрлэбэл, Хэжэнгэдэ, Түнхэндэ, Захааминда, Яруунада, Хоридо, Хяагтада, Сэлэнгэдэ, Зэдэдэ гэхэ мэтэ районуудта дасангууд бодожо, зарим тээ hэргээгдэжэ байнхай.

Мүн тиихэдэ орон доторнай буддын шажанда шүтэгшэдэй тоо олон болоо гэжэ түрүүн хэлээ hэн бэзэб.

Корр.: Гадаадын гүрэнүүдэй буддын шажанай байгуулгануудтай хэр зэргэ холбоо барисаантнай бэхижэнэ гээшэб.

Ш-Ж. С.: Тиимэ холбоон нилээн hайн болонхой. Дэлхэйн арадуудай энхэ тайбанай түлөө ажал хүдэлмэри яhала ехэ ябуулагдана. hаяхан Монголой Улаан-Баатар хотодо буддын шажантанай ехэ хурал үнгэрөө. Тэндэ Совет гүрэнhөө 17 хүн хабаадаа. Мүн Инди, Шри Ланка, Таиланд, Япон, Монгол гүрэнүүдэй байгуулганудай түлөөлэгшэдтэй ехэ харилсаатай байнабди.

Корр.: Нэрлэгдэhэн съезд үнгэргэхэ талаар оргкомитет ямар хүдэлмэри ябуулнаб.

Ш-Ж. С.: Манай оргкомитет 5 хүнhөө бүридэнэ. Ехэл сүлөө тухагүй хүдэлжэ байнабди. Оронoймнай элдэб газарнуудhаа, республикын районуудhаа хүнүүдэй олоор ерэхэ байhан тула олон асуудал гарана даа.

Мүн ниитын нэгэдэлнүүд манда яhала хамhалсана, тэрэнэй тоодо Буряадай соёлой түб, Байгалай жаса гэхэ мэтые дурдамаар.

Хэрбээ хүн зон буддын шажантанай съезддэ туhаламжа үзүүлхэ гэбэл, иимэ адресаар мүнгэ оруулхада болохо: р/счет 001 700 594 МФО № 10 709 Буряадай Жилсоцбанкын управлени. «Буддын шажантанай съезддэ» гэhэн тэмдэгтэйгээр ябуулха байна.

«НИГҮҮЛЭСХЫ СЭДЬХЭЛТЭНЭЙ ПОЕЗД» ВОКЗАЛДАМНАЙ ДҮТЭЛНЭ

...«Надежда» гэжэ комитедэй үүс-... Нигүүлэсхы сэдьхэлэй ба социаль-... хамгаалгын орден 1989 оной октябрь ... бии болгогдоhон байна. Пар-... демократиин ассоциаци, ...эй дулдыданги бэшэ профсо-... федераци, СССР-эй МВД, ...эй болон РСФСР-эй Элүүрые ... министерствэнүүд, «Ин-... ВНИИ, үйлэдбэриин ...ыльстрой» нэгэдэл, «Теле-... фирмэ (Гостелерадио), үйлэдбэ-... «Новатор» гэжэ нэгэдэл болон за-... «Юнис» гэжэ түб орден ...лсаа. Ород шажантанай hүмэ, ... Гандиин Уласхоорондын фонд ... тэдхэлсэхэ болоhон байна.

...хы соведэй түрүүлэгшэ Ев-... Поплавская, экспертнэ соведэй ...шэ, СССР-эй арадай депутат, ... Верховно Соведэй гэшүүн Вик-... ...енко болон координационно со-... түрүүлэгшэ, РСФСР-эй Верховно ... гэшүүн Михаил Малей гэгшэ-... ...бэри доро Нигүүлэсхы сэдьхэ-... ...ден гээшэ тэдхэмжэ үзүүлхэ та-... Россин бүлгэмүүдэй hайн hайхан ... заншалнуудые hэргээхэ зорил-... ...ым.

... тэдхэмжэ үзүүлгын элдэб хэм-... ...уулганууудые үнгэргэхэ, үргэл хэ-... ...тэй. Тэрэ хадаа хүнүүдэй бэе ...ялажа, элүүрэйнь үбшэнтэндөө ... hарбайхаар, садхалангайнь — улан ... нюдэтэйнь hохорoo дүнгэн ... хүмүүжүүлхэ үндэр үүргэ-... Тэрээнhээ гадна үгытэй ... зоболонтой хүнүүдтэ, нива-... үндэр наhатай аад, үншэн хэн-... ..., залуушуулдашье, тобшо-... ..., социальна хамгаалгада хэ-... бүхы зондо тус орден бодото ... үзүүлхэ байна.

...мүнөө үедэ, хүн зоной хатуу-... социальна байдалай айхабтар ... болоод байхада, орден бүгэдэ оло-... ...үүлхэ, бэе бэедээ али болохоор ..., нигүүлэсхы сэдьхэлтэй болго-... ...лго урдаа табина. Иисус Хрис-... ...этиэн шүтэдэгэйтнайл зэргээр ... болуужан даа» гэhэн үгэнүүдынь ...сxы сэдьхэлэй орденгой мүнөө-... девиз мүн.

... орден энэ зорилгоёо шиидхэ-... тулада 1990 оной намар тэдхэмжэ ...тын үйлэ хэрэг (акци) үнгэргэхэ болоhон байгаа. Тиин сентябрь hарын 20-до Москваhаа «Нигүүлэсхы сэдьхэлтэнэй поезд» оронойнгоо зүүн зүг шэглэхэдээ, сентябриин 29—30-да Владивостогhоо hөөргөө бусаха байгаа. Тиихэдээ замдаа Хабаровск, Шэтэ, Улаан-Үдэ, Эрхүү, Красноярск, Свердловск, Горький, Минск, Ригэ болон бусад хото городуудта зогсохо ёhотой юм. Октябриин 8-най үглөөнэй 3 часта тус поезд манай республикын ниислэл хотын түмэр замай вокзал хүрэжэ ерэхэ юм. Энэ ушараар тэндэ хотын мэрэй, нютагай Соведүүдэй депутадуудай болон hүзэгтэйшүүл ба санаартанай, мүн хотын зоной хабаадалгатай митинг үнгэргэгдэхөөр хараалагдана.

«Нигүүлэсхы сэдьхэлтэнэй поезд» гэhэн акцида СССР-эй болон РСФСР-эй Верховно Соведүүдэй депутадууд, правительствын гэшүүд, эрдэмтэд, искусствын ажал ябуулагшад, медигүүд, экстрасенсүүд, совет болон харин оронуудай бизнесменүүд, студентнар, элдэб эмхинүүдэй түлөөлэгшэд ба бусад олон хабаадалсаха юм. Андрей Сахаровай дурасхаалда гэжэ Нигүүлэсхы сэдьхэлэй ногоон аллейнүүдые тариха хэрэгтэ олон үхибүүтэй эхэнүүд, үншэн хэнзэ үхибүүд, пенсионернүүд мүн лэ хабаадаха.

Владивостогhоо нааша ябаhан замдаа «Нигүүлэсхы поезд» хэдэн городто тогтоо. Тогтоhон лэ газартаа поезд урагшатай hайнаар угтагдана. Харин Буряадай АССР-эй ниислэл хото Улаан-Үдэ, тэрэнэй мэр тус поездые бусад хотонуудhаа дутуугүй hайнаар угтаха ёhотой болоно гээшэ. Энэ асуудалда зорюулагдаhан эмхидхэлэй комитедэй суглаан зарлагдажа, партиин рескомой секретарь Л. Ч. Нимаевада hалбари hалбариин түлөөлэгшэд «Нигүүлэсхы сэдьхэлтэнэй поездые» яажа, хайшан гэжэ угтахаар бэлдэжэ байhанаа элидхэhэн байна.

Гэхэ зуура, тус хэмжээ ябуулга хүн зонhоо гансал үргэл суглуулха бэшэ, харин ямаршье эмхи зургаан гү, али хэншье хадаа хамаагүй оронойнгоо эрхэтэдтэ туhаламжаяа байра дээрэ сэб сэхэ дамжуулха аргатай гэхэ шухала.

«Нигүүлэсхы сэдьхэлтэнэй поездын» программа 30 үдэр соо үргэлжэлхэ юм. Тэдэ үдэрнүүдэй хоёрынь Улаан-Үдэдэмнай үнгэрхэнь.

В. ТОКТОХОЕВА.

Ниитын корреспондентнүүдэй холбоон байгуулагдаба

ХҮДЭЛМЭРИШЭН, ХҮДӨӨ БЭШЭГШЭД НЭГЭДЭНЭ

СССР-эй ниитын корреспондентнүүдэй холбооной байгуулагдаhан ушар хэблэлдэ харуулагдангүй шахуу үнгэршоо. Гэхэ зуура олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдэй штатнабэшэ авторнуудай нэгэдэhые хараада абаха болоо hаамнай, энэмнай гайхалтай hонин баримта мүн болоно.

— Рабселькорнуудай, прессэтэй шуhа мяхаараа холбоотой хүнүүдэй, хэдэн олон үе иимэ нэгэдэл тухай бодомжолдог байhан юм. Одсол энэмнай бии боложо, hанаамнай дүүрэбэ гээшэ. Харин хэблэл үhэ балгаhандал дуугай байгаа. Маанадта гомдолтой байнгүй яахаб даа,— гэжэ шэнэ холбооной түрүүлэгшэ ТАСС-ай корреспонденттэй хөөрэлдэхэдөө хэлэбэ.

— Газетэнүүдэй хуудаhануудта мүнөө hүүрншье олдохоёо болюжо байна хаш.

— Энээниие би ойлгоноб. Тиигэбэшье журналистнууд хүдэлмэришэн, хүдөө бэшэгшэдтэ хайша хэрэгээр хандадаг гэхэ байнаб. Тэдэнэрэй авторнуудай эдэбхитэдтэй ямар нэгэн шэглэлтэйгээр, холын харэатайгаар хүдэлхэнь бүхы редакцинуудта бага болоо. Газетэнүүдэй нюурнууд гансал журналистнуудай өөhэдынь материалнуудаар дүүрэнэ.

— Иимэ байхадаа муу аал!

— Газетэнүүдэй нюурнуудhаа штатнабэшэ авторнуудай материалнуудые түрихэдэ, прессэдэ, ниитэдэ муу гэхэ байнаб. Хэблэлэй хуудаhануудhаа арад зоной ажабайдал холсдоно, политическэ ба экономическа ажабайдалда сэхэ хабаадажа ябагшадай оюун бодолнууд мүн лэ түригдэнэ. Ажалшад хэблэлые хэрэглэн, гүрэн түрэеэ эрхилхэ хэрэгтэ хабаадаха арга боломжогүй болгогдоно. Ниитэ олоной корреспондентнүүд бодото дээрээ партиин зүгhөө дэмжэлгэгүй байhан гээшэ. Свердловско областьhоо ерэhэн собкор Анатолий Макаров эмхидхэлэй конференци дээрэ энээн тушаа иигэжэ хэлээ hэн: «Бидэ бултадаа гол түлэб партиин городской болон районно комитедүүдэй газетэнүүдтэ бэшэдэг гээшэбди. Зүгөөр энэл комитедүүдэй дуугайхан дэмжэлгын хүсөөр лэ шүүмжэлэлдэ орогшод бидэнhээ үhөөгөө нэхэдэг. Штатнабэшэ авторнууд үнэн дээрээ ямаршье эрхэгүй, хэнтэйшье холбоогүй, таhархай эрхэ байдалда хүдэлдэг байнабди».

Тиимэhээ өөhэдынгөө хүсые нэгэдүүлхэhээ ондоо арга манда үлөөгүй. СССР-эй Журналистнуудай холбооной, ВЦСПС-эй болон «Рабоче-крестьянский корреспондент» журналай (эдэ эмхинүүд холбоондомнай туhалха) ашаар лэ эмхидхэлэймнай конференци үнгэргэгдөө гээшэ. Хүдэлмэришэн, хүдөө бэшэгшэдэй унтаржа шахуу [illegible] эхилжэ, пуладажа эхилээ. Брежневэй үедэ бүри муудаа.

— Харин хубилган шэнэдхэлгэ мүнөө бүхы байдалые ондоо болгобо гээшэ ааб даа...

— Гласность гээшэдэ үргэн [illegible] харгы гаргажа, яhалашье юумэн хубилгаа гээшэ. Тиигэбэшье hаань, журналистнууд болон партийна комитедүүд хуушанайнгаа заншалаар юм гү, али ондоо шалтагаанаар юм гү, манай хүдэлөөндэ хандасаяа ондоо болгоогүй байhаар.

— СССР-эй ниитын корреспондентнүүдэй холбооной гэшүүдтэ хэд абтажа болохо юм.

— Газетэ, радио, телевидениидэ бэшэдэг бүхы хүнүүд гэшүүдынь болохо эрхэтэй. Тиихэдэ ниитын бүхы корреспондентнүүд ба тэдэнэй нэгэдэлнүүд. Мүнөө Курска, Эрхүүгэй, Тюменскэ областьнуудта, Москва, Киев болон бусад газарнуудта клубууд ба ассоциацинууд хүдэлнэ. Ганса Курска областьдо аяар 14 клуб нэгдэнхэй,— гээд хэлэбэ.

— Холбоон бүхыдөө өөрын хэблэлтэй гэжэ гү?

— [illegible] нүүдтэй, газар бүхэндэ байгуулагдажа байгаа нэгэдэлнүүдэй дүй дүршэлтэй танилсахада болохо.

А. АЛЕКСАНДРОВ
хөөрэлдөө хээ.

ТАСС: ТОБШО hОНИН

ОМСК. КПСС-эй Омско обкомой ниитын-политическэ түбтэ нээгдэhэн «Россин номууд» гэhэн выставкэдэ Россин Федерациин номой 60 хэблэлнүүдэй продукци харуулагдана. Ород, мордва, татаар, балкар, эгээл ехэ республикада ажаhуудаг бусад арадуудай хэлэнүүд дээрэ хэблэгдэhэн хүүгэдэй, уран hайханай, ниитынполитическэ, hуралсалай-педагогическа номууд, уран зурагай искусствын талаар номууд [illegible]

[illegible] ведэй хоёрдохи сессиин зүблэхэ зүйлдэ тус регионой хүгжэлтын шухала асуудалнууд оруулагдаhан байгаа. Дэлгүүрэй болон баталан абтаhан хуулинуудай эрхэ байдалда Тюменскэ областиин экономическа талаар бэеэ даанхай байдал ба өөрөө өөрыгөө хүтэлбэрилгэ, агропромышленна комплексые булюу түргэнөөр хүгжөөлгэ ба хүн зониие эдеэ хоолой зүйлнүүдээр хангалга тухай бүлэг документнүүдые хаража [illegible]

[illegible] хад миллион түхэригэй жаса хубаарилагдаhан, үйлэдбэриин ажахын ажал ябуулгын талаар ехэ эрхэнүүд олгогдонхой.

ТЮМЕНЬ. Арадай депутадуудай Тюменскэ областной Со-

[illegible] hургуулиин коммунистнууд — шагнагшадай эхин организациин баталан абаhан энэ шиидхэбэрие дээдэ hургуулиин партком дэмжээ юм.

...СКА АССР. Манай ... гушэ гаран болон ... уреэр ямаршье ... хамалгада ... хүнүүдэй ... хүдөөлүүдэй зо-... рюулагдаhан ёhолой Иешкар-Ола хотын хажуудахи hарhан туна соо болобо. Энэ ёhолоодо, «арадай дайсадай» ахэ дүүнэр, үрн саданарынь олоороо ерээ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Кемеровскэ областьhоо Бенлемешевтэн ерээ. Тэдэ эсэгыгээ фото-зураг бэрхэд байна.

ТАСС-эй фотохроникэ.

ТАСС · АПН ХИЛЫН СААНАhАА

БУЭНОС-АЙРЕС. Аргентинын эгээл ехэ Буэнос-Айрес провинцида нэгэ миллион хүн үгытэй ядуу ажаhууна. Хүн зоной hуудал байдалай асуудалнуудай талаар провинциин управлениин хүтэлбэрилэгшэ Мария Дель Кармен энээн тухай мэдүүлээ. Тус эмхи зургаанай түлөөлэгшэд провинциин эгээл үгытэй арбан дүрбэн районуудые шалгаhан байгаа ха. Тэдэнэй мэдээнүүдэй ёhоор, эдэ кварталнуудай ажал хэхэ аргатай хүн зоной дүшэн процентнь ямаршье ажалгүй юм.

САН-ФРАНЦИСКО. Венерые тойроод ниидэжэ байhан Америкын «Магеллан» гэhэн замбуулинай станциин компьютерай хэдэн дахин hаатаhанай hүүлээр США-гай эрдэмтэд тус планета тухай эрдэмэй онсо шухаг материал абажа захалба. Пасадина хотын (Калифорни штат) НАСА-гай дэргэдэхи реактивна хүдэлөөнэй лабораторидо замбуулинай станциhаа абтаhан Венерын гадаада нюруугай томо гэгшын зурагууд абтаа. Тэдээн дээрэ вулканай нүхэнүүд, бурмын урасхалнууд hайнаар харагдана.

АЛЖИР. Хэмжээгээрээ Алжирай удаа 2-дохи hуури эзэлдэг Оран хотодо нээгдэhэн выставкэ «Россин залуу уран зураашадай бүтээлнүүд» гэжэ нэрлэгдэнэ. Эндэхи национальна музейн выставкын залда нээгдэhэн экспозици Алжирай гансашье зохёохы ажалтай интеллигенциин бэшэ, мүн үргэн олониитын hонирхол ехээр татана. Выставкэ эмхидхэhэн СССР-эй Соёлой министерствын болон Гадаадын оронуудтай хани барисаанай ба соёлой харилсаа холбооной талаар совет бүлгэмүүдэй холбооной hанамжын ёhоор, тус выставкэ хубилган шэнэдхэлгын үедэ Россин уран hайханай байдалда болоhон хубилалтануудай шэнжэ тухай яhала дүүрэн ойлгосо үгэхэ зэргэтэй.

Россин Федерациин 16 хото городуудай зохёохы эгээл элдэб hургуулинуудай уран зураашадай бүтээлнүүд тэндэ табигданхай. Ростов-на-Дону хотоhоо Л. болон Т. Швец гэгшэдэй бүтээhэн «Казанский вокзал» ба «Пальто в клетку», Москвагай уран зурааша Е. Ходиной «Портрет Наташи Сударкиной» гэhэн зурагууд, Владимир хотоhоо Ю. Лебеденкын болон Красноярскhаа О. Пономаревой, Ленинградай уран зурааша В. Блиновой болоод Тамбовой залуу уран зурааша А. Рябинскиин зурагууд выставкэ харагшадай үндэр сэгнэлтэдэ хүртэнэ.

НЬЮ-ЙОРК. Европодохи аюулгүй байдалай ба харилсаа холбооной талаар зүблөөндэ (СБСЕ) хабаададаг гүрэнүүдэй гадаадын хэрэгүүдэй министрнүүдэй уулзалга Джекоб Джавитсай нэрэмжэтэ конгрессүүдэй уласхоорондын эндэхи түбтэ нээгдэбэ. СБСЕ-дэ хабаададаг 35 оронуудай гадаадын политическэ албан зургаануудай толгойлогшод энэ шухала хуралдаанда хабаадана.

Байгша оной ноябрьда Парижда үнгэргэгдэхөөр хараалагдаhан Европын оронуудай, США-гай болон Канадын хүтэлбэрилэгшэдэй зүблөөндэ бэлдэлгын ябаса министрнүүд хоёр үдэрэй туршада зүбшэн хэлсэхэ юм. Парижда Хельсинкидэхи хэлсээнэй бүхы шэглэлнүүдээр ехэ хэлсээнүүдые түйлаха, ерээдүйн Европо байгуулха тушаа шиидхэбэринүүдые баталан абаха бодото арга боломжо бии гэжэ Нью-Йоркдо суглараhан 35 гүрэнүүдэй гадаадын хэрэгүүдэй министрнүүдтэ дүтэ бүлэгөөрхидтэ тэмдэглэгдэнэ.

НЬЮ-ЙОРК. Тарифуудай болон худалдаа наймаанай талаар генеральна хэлсээнэй хэмжээгээр худалдаа наймаанай талаар уласхоорондын шэнэ хэлсээе зохёон хараалалга дүүрэхэ дүтэлөө, тарифай болон худалдаа наймаанай бүхы хаалтануудые болюулхые Холбоото Штадууд оролдоно. Хүдөө ажахын продукци гадаадын оронуудhаа США-гай худалдажа абадаг тухай элидхэл сенадай финансова комитедтэ hая дамжуулhан гадаадын худалдаа наймаанай талаар комиссиин түлөөлэгшэ Бетси Годли иигэжэ hанамжална.

Фермернүүдэй хүгжэнги ажахытай Холбоото Штадууд хүдөө ажахын продукци гадаадын оронуудhаа эгээл ехээр худалдажа абадаг оронуудай нэгэниинь юм. 1987—1988 онуудай туршада гол түлэб Австралиhаа ба Шэнэ Зеландиhаа 3 миллиард долларой эрхим шанартай мяха худалдажа абаhан байна.

Гадаадын оронуудта хүдөө ажахын продукци худалдадаг оронуудай дунда США-гай дэлгүүртэ гараха дуратайшуул үсоон бэшэ юм. Гэбэшье мүнөө дээрээ худалдаа наймаанай элдэб хориглонууд hаад болодог. Тэдэнэй үгы hаа, жэшээнь, hүүлэй хоёр жэлдэ США-да 40 процент ехэ саахар асарагдаха hэн гэжэ элидхэл соо тэмдэглэгдэнэ. Энэнь саахарай розничио сэнгүүдые гурбанай нэгэ шахуу хубяар бага болгохо.

ПРАГА. Ноябрь hарада болохо Чехословакиин Коммунис партиин (КПЧС) 19-дэхи съезддэ бэлдэлгэ түлэг ябуулагдана. Чехиин болон Моравиин компартинуудай районно конференцинүүд боложо үнгэрөө. Съездын урдахи документнүүдые зүбшэн хэлсэлгэ ба Чехословак коммунистнуудай партиин ерээдүйн нэрэ тухай үгэ булялдаан гэхэ мэтэ асуудалнууд зүблэхэ зүйлдэнь табигдаhан байна.

ТОЛИ

УГСААТА арадайнгаа хэлэ, бэшэг болоод түүхэ, ёһо заншалнуудые һэргээжэ, залуу үетэндөө дамжуулха зорилгын табигдажа байһан ушар хадаа гүрэн түрын байгууламжые хубилган шэнэдхэлгын ёһотойл соёлой хубисхал мүн гээшэ. Арадайнгаа «ёһо заншалнуудые һэргээхэ» гэжэ юрэнхыгөөр хэлэхэдээ хэдэн зуугаад жэлнүүдтэ элинсэгүүдэйнгээ сахижа тахижа, ажабайдалайнгаа хүгжэлтын замда нарижуулан, удха һүлдыень улам үргэдхэн ерэһэн һайн һайхан ёһо заншалнууд тухай гэхэ гү, али хожом хойшодоо хүнүүдэй аза дэмбэрэлтэй жэшээтэ харилсаан тухай бодомжолноб. Олон-олон он жэлнүүдые, хүн түрэлтэнэй бүхэли ехэ үгэнүүдые һэтэ нэбтэ дабажа, оюун хурса зонуудайнь удхалжа, удха нэмээн арьбажуулһан арадай ёһо заншал гээшэ саашадаашье али нэгэн арадай хэтын һургаал, мүн хүн түрэлтэнэй хүгжэлтын намтарта дуһал болон тохордог ёһотой. Али нэгэн арад зон ямар ёһо заншалтайб, тэрэнээ хэр зэргээр баримталжа, хүн шанарыень үргэжэ, баяжуулжа ябанаб, тэды зэргээр тэрэ арадай түүхэшье удхатай, хүмүүжүүлхы шанартай байха ёһотой бэшэ гү? Тиимэһээ арадай ёһо заншал гүн удхатай, арадайнгаа түүхын гол баримта болохо зэргэтэй ха.

Арадай ёһо заншал, түүхэ гэхэ мэтэ ажабайдалай үдэр бүриин үзэгдэлнүүдые сахюулжа, домоглуулжа һургаал болгон дамжуулжа, тайлбарилжа байха зэбсэгнай, анханай заягаар, эхын уурагаар абтаһан түрэлхи хэлэмнай ха юм даа. Тиимэһээ ямаршье хүнэй, тэрэнэй оюун сэдьхэл, бодолынь дохёо — түрэлхи хэлэниинь байна ха юм. Хүн гээшэ үгөөрөө шэбшэн бодомжолдог тула гарбалайнгаа удха унгиие харуулжа, ажабайдалдаа олоһон эрдэм мэдэсээрээ шэмэглэн харилсаха зэргэтэй. Тиигэжэ манай хүн бүхэн түрэлхи хэлэнэйнгээ ашаар үндэһэ яһатанайнгаа түхэл шэнжые, доторой соёлые дэгжүүлжэ ябаха заяатайл. Эдэ бүгэдэ нарата дэлхэйдэ заягдаһан манай сэнгүй ехэ баялиг гээшэ.

ХОЛЫН НАМАРАЙ ХҮГЖЭМ

...Молон Хүндын адагта, Обоотынгоо үбэртэ үдэһэн багаа наһанайнгаа эрез маряахан намтар-дэбтэрые ойндоо һэргээн дурсахадаа, Зуун-Үльдэргынгөө долоон жэлэй һургуулиин эхин классуудта һуража ябаһанаа эзэлүүдгүй һанадагби.

Табяад онуудай тэрэ тарган нэгэ намар эхин шатынгаа һургуулиин түгэсхэлэй класста ерээ бэлэйб. Урда жэлынь гурбадахи класста манда багшалһан Даша-Ханда Аюшеевна яла сала шэрдэгдэһэн, будагдаһан һургуулиингаа зузаахан үүдэтэй классай таһалга соо манаа энэрхыгээр угтажа байгаа агша бэлэй. Хоёр сонхын табсан дээрэ багшымнай найжалжа ургуулдаг сэсэгүүд бүхэли зундаа баглайржа, бүришье ехэнүүд болошонхой, һагсайлдажа һайханаар үзэгдэхэ. Тиихэдэ өөрынгөө стол дээрэ шэл баанхатай уһан соо багшамнай мүн лэ һайхан намарай баглаа һуулганхай байдаг һэн. Шарлаһан тэрэ сэсэг, намаанууд Хойто-Хүндын посхоод соо һалбаржа зуһаа һааб даа.

— Зай, үнгэрһэн зунай аадар бороо, агаар, наранда атарлажа, аргагүй утанууд, һургааг һуунаг болошоолта. Хэнтнай хаана зуһааб, ямар ажал хээб, үбһэнэй бригадада али голоор ябааб,— гэхэ мэтээр Даша-Ханда Аюшеевна һурагшалжа, бүхэли оролгын хөөрэлдөөн бологшо һэн. Полеводой, хонишодой, үхэршэдэй, үбһэнэй бригаданuудта хэдэ хэдэн жэлдэ удаагаар ябажа заншаһан Эрдэни, Зоя, Жимбаа, Володя, Дугармаа гэгшэд үнгэрһэн зунайнгаа үзэһэн харанание хуруу хухадгүй хөөрэжэ, ама дамжуулан шулганалдахабди.

Бидэнэр соогоо бүри багаһаа моринда эдитэй Эрдэнимнай олон мори унажа үзэһэн тула, алинайнь хатарша, жороошые, хүсэтэй, гүйгөөшые, мүн хэнэй хэзээ, яажа һургаһые хуруу хахадгүй хөөрэжэ байха. Энэ мэтээр урдын үбэлжөөн, намаржаанай али нэгэ буусада хэды һууритай һүри сомоогой нюруулагдаһан тухай, жэшээтэ бэрхэ гар хажууршад, бухалшад, сомоошод тухай хараһан, үзэһэн хөөрэлдөөн үргэдэжэл байха. Тиигэһээр ямар нэгэн һайхан булагай уһан тухай, жэмэс эдеэтэ түглэ, шугынууд тухай хөөрөөнүүд дэбэрхэ даа. Үбэлэйнгөө үүсын шүлэ, мяханда холихо хээрын мангир түүһэнээ, үһэз бороотой үедэ бригадирай табилгаар моридоороо гэртээ ерэдэг тухайгаа, тиихэдээ үйһэн түйсэнүүдээр дүүрэн үхэр нюдэ, нэрһэ, алирһа, улаагана хүрэтэр холын хүбшэтэ нютагуудай жэмэс-хэшэг асардагаа дурсан хөөрэхэбди. Хэн хэды ажалта үдэр олооб, хэды процентын үбһэ үмсэдөө абаха болооб гэхэ мэтын тоосоон баһал һонин бэлэй.

Эдэ мэтын бидэнэй зунай амаралтын ашата хэрэг, ажал тухай хөөрэлдөөн удхатайшье гээшэнь аргагүйл һэн даа.

— Үбһэ хадхаг, үрэ жэмэсээр баян, сагаан аадартай, шанга наратай зун үнгэрбэ гэжэ таанадайнгаа хөөрөөнһөө тобшолол хэлтэй гээшэ. Нютаг нугынгаа үрэжэлтэ зунай хэшэгые хуряалсажа, өөһэдөөшье хүдэржөөд, ажалда улам бүри дүршөөд, мэргэжэжэд бусаба ха юмта. Тэрэ дулаан хаһамнай тээ-ээ тэрэ, холын урдахи хүхэ хадануудай саагуур үлэшэһэн шэнги байна аабза?— гээд Даша-Ханда Аюшеевна Гурьбын талые үгсүүлэн хаража, бодолгото болон гүбэрхэ.— Мүнөө газаамнай намарай хуурайбтар һэбшээ һалхин һэршэгэнэн байна. Энэ хадаа Хойто зүгһөө, һалхитын голоор нэбтэржэ бууха ольбон сагай амин ха юм. Хүндын станай сарай һарабшанууд доогуур обоо ехээр бууһан орооһо таряа һүүрээжэ, хиидхэхэ, гүрэндэ тушааха ажал үдэр, һүнигүй ябуулагдана. Эдэ мэтээр он жэлэймнай эрьесын ээлжээтэ хаһанууд ходоржо һэлгэжэ байна ха юм. Шагнагты даа,— гээд багшамнай зүг татан шэмээгүй байдал тогтоохо.— Тэрээхэн үедэ Молон Хүндын адагай полевой стан тээһээ таряа талха һүүрээхэ, хиидхэхэ мотоорто машина түхеэрэлгэнүүдэй нэгэ жэгдэ хүнхинөөн һургуулиимнай ханануудые нэбтэ шэмээтэжэ байгша бэлэй.— Дуулана гүт? Нютагайнгаа намарай ажалай хүгжэмые,— гээд багшамнай бидэнэй һонирхолые улам үргэхэл даа. Бато Базароной «Тохорюун», «Колхозой намар» гэһэн шүлэгүүдые юрэ хөөрэжэ байһан мэтэ тодо һонороор уншажа үгэхэ.

Тохорюун дорюун
Томонууд шубууд
Гэрэй дээгүүр
Гэриг-гурюуг...
Хүйтэн хюруу
Хулыень дааруулаа...,—

гээд лэ уншажа байхадань, мэнэ һая урда зүг руу хушууржа ходорһон шубуудай үдэр бүриин хамбы дахинаа харагдахадал гэжэ, тэдэнэй гунигтай дуу шуун даршан дуулдахадал гэхэ.

Агаар сэнхир огторгойн
Аржагар мүшэтэй байхада,

Мориной туруун табаржа,
Модон тэргэ хахина..а...

Намаржаанай урда Хяагта-Хүндын малай байранuудые дархашуулай бригадынхидай хара эртүүр, мүшэтэй байхада, мори тэргээрээ заһабарилхаа ерэдэгые яагаа һөөл гоёор бэшээ гээшэб, бүрил һаа...,— гэжэ бодомжологшо һэм.

...Холын намарай тэдэ үдэрнүүдтэ, эхин классуудайнгаа үүдэ татажа байһан бидэндэ, түрэлхи хэлэнэймнай жэгтэй һайхан үгүүлбэриие байгаали дэлхэйнгээ оршон соо, тэрэнэй хүгжэм дуунтай зохилдуулан, манай гүлмэр гэнэхэн сэдьхэлдэ һайхан бодолой үрэ түхөөһэн багшымнай габьяа мартагдашагүйл юм даа!..

Даша-Ханда Аюшеевна Цыбенова багшынгаа ажалай 25 жэлые тэрэ үеын Эгэтын эхин, Ульдэргын долоон жэлэй һургуулинуудта үнгэргөө юм. Тэрэнэй анхан һургаһан һурагшадһаа мэдээжэ эрдэмтэд, уран зохёолшод, артистнууд болоод арадай ажахын хүтэлбэрилхы тушаалтад, ажалай түрүүшүүл олоороо гаранхай, нютаг оронойнгоо хүгжэлтын хэрэгтэ хам оролсожо ябадаг даа.

Зургаан үхибүүдэй эхэ Даша-Ханда Аюшеевна тэдэнээ бултыень эхин классуудта түрэлхи хэлээрнь һургажа гаргаа. Гурбан ехэ басагадаа, өөртөө адли, үхибүүдые эрдэм номдо һургаха дуратайгаар хүмүүжүүлээ. Тэдэнь үнинэй багшын ажалтай болонхой. Тиихэдэ гурбан баатар хүбүүдынь инженер, мүн лэ багшын мэргэжэл шэлээжэ, ажалайнгаа замда гараһаар үнинэй. Юрэдөөл, 19 аша, зээнэр болоод 6 зээнсэрнүүдээ хаража, дурдажа, наһанайнгаа нүхэр Цокто Номтоевичтоёо мүнөө Улаан-Үдэдөө ан бунхан һууна гээшэ.

Энэрхы оролдосото ажалайнгаа түлөө Даша-Ханда Аюшеевна гүрэн түрын зүгһөө үндэр дээдэ сэгнэлтэ абажа, «Арадай гэгээрэлэй отличник» гэһэн значогоор, «Шэн габьяата ажалай түлөө», «Ажалдаа шалгарһанай түлөө» медальнуудаар шагнагданхай. Гадна Россин Федерациин болоод Буряадай

АССР-эй Арадай эрдэм һуралсалай министерствэнүүдэй, республикын Верховно Соведэй Президиумэй Хүндэлэлэй грамотанууд эмгэн буурал багшымнай абдар дэрэе шэмэглэдэг даа.

Хүлөө табижа хүн болоһон хүдөө тоонто нютагтаа холын намарай хонгор һайхан үдэрнүүдтэ Даша-Ханда Аюшеевна багшымнай үгэһэн түрэлхи хэлэнэймнай хэшээлнүүд, угайнгаа түүхээр, орон нютагайнгаа үзэсхэлэнгөөр һонирхол һэдэбээ үргэхэ угсаата һайхан уряалай ирагуу хүгжэм болон, сэдьхэл мэдэрэлыемнай жэгнэн, дэмжэн байдаг лэ.

Б. ЖАНЧИПОВ.

«Буряад үнэнэй» һайндэртэ урина...

Байгша оной октябриин 9-дэ үдэшын 19 сагта буряад драмын академическэ театрай ордон соо «Буряад үнэнэй» һайндэр болохо.

Үндэһэн соёл болбосоролоо, эхэ буряад хэлэеэ хүгжөөхэ, түүхэтэ үнэн зүбые һэргээн бадаруулха ба шухала бусадшье асуудалнуудаар үгэ андалдаан, үргэн ехэ хөөрэлдөөн болохоор хүлеэгдэнэ.

Нэрэтэй солотой эрдэмтэднай, урдаа хараха уран зохёолшоднай, композиторнууднай зоной урда гаража үгэ хэлэхэ, ажалай ветерануууд, уншагшад хөөрэлдөөндэ хабаадаха.

Георгий ДАШАБЫЛ

НАМАРАЙ ШҮЛЭГҮ

Бугын дуун

Шэлэһээ шэлэдэ
Шэнхинээд,
Хадаһаа хадада
Ханхинаад —
Дурлаһан бугын дуун
Дуудажал байнал даа:
Алханын аажамда
Атарлааб,
Худанай хуудамда
Хужарлааб,
Шагныш даа минии энэл
дуу,
Шадалтай һаа ерыш
шамдуу.
Эритэйл жададал
Эбэртэйб,
Турагы сабшаха
Түрүүтэйб,
Халуухан дуранай түлөө
Хадхалсахаб энэл үглөө.
Эбэрым абахаар
Эблээшэд
Эбэрэйм наһые
Эдлүүжэг!
Дуундам
Дурлажал ерээшэд
Зуундал хүрэжэл
Жаргуужаг!
...Буртагһаа буртагта
Бурьялаад,
Хүтэлһөө хүтэлдэ
Хүнхинөөд —
Дурлаһан бугын дуун
Дуудажал байнал даа.

Намарай танго

Набшаһы амталаад,
алталаад,
Намарнай ерэбэл гү!
Нарамнай баруулаад,
буруудаад,
Наһамнай үнгэрбэл гү!
Дурлаһан гансахан —
һайхамни,
Дууданал гүш хабары!
Дабажал гарахал байхабди
Даахитайхан жабары!
Будантай намартаа
һажантаад,
Буруутаал гү сэдьхэлнай!
Бухинтай бугын лэ дуу
татаад,
Бурьялаал гү зүрхэмнай!
Намарнай, задатай намарнай
Наадатайл бусабал гү!
Наһамнай, наратай наһамнай
Найдалаар амилбал гү!
Дурлаһан гансахан —
һайхамни,
Дууданал гүш хабары!
Дабажал гарахал байхабди
Даахитайхан жабары!

Табинай орьёл

Зуунайл тэгэндэ бууһан
хаһа—
Дуунайл хүгжэмдэл
дуулим наһан
Модоной орой харайма̄ар
тэгшэ,
Моринэй жолоо алдаагүйл
гэгшэ.

ОРОН НЮТАГАЙ МАГТААЛ ДУУН

Мүнөө хубилган шэнэдхэлгын үедэ бидэ буряад-монгол угсаатан өөһэдынгөө түүхэ, уг гарбал, жама ёһоёо мэдэжэ, мүн хаанаһаа гараһан хэд, ямар харгыгаар хайшаа ябажа байһан зон гээшэбибди гэжэ өөһэдһөө асууха дуран хүрэнэ. Сэхыень хэлэхэдэ, мүнөө үедэ олонхи залуу хүбүүд, басагад түрэлхи үндэһэн буряад хэлээ хүсэд һайн мэдэхэгүй ябана ха юм даа. Теэд энэнь тэдэнэй зэмэ бэшэ. Хэнэйшье мэдэһээр түрэл буряад хэлэмнай арбаад гаран жэл соо хашуулжа, һургуули һударта оройдоо заалгаагүй байшоо ха юм.

Мүнөө сагай эрилтэ ондоо боложо, һүүлэй үедэ бидэ буряад-монгол угсаатан өөһэдынгөө ульгэр түүхээр, урданайнгаа аман зохёолоор, ёһо заншалнуудаар һонирхожо эхилээбди.

Энэ зундаа манай Хоца Намсараевай нэрэмжэтэ академическэ буряад драмын театрай нэгэ бүлэг артистнар «Дамдин лама» гэжэ зүжэгөөр Агын автономито округто, Хэжэнгын аймагай ажалша малшадта айлшалһан байнабди. Энэ зүжэгнай харагшадай зүгһөө үндэр сэгнэлтэдэ хүртэһэн байна, тиихэдэ, сентябриин 24-дэ энэ зүжэгтэ хабаададаг артистнар Польшын республика ошобо.

Манай Хэжэнгэ нютагта байхада, Ленинград хотоһоо документальна кино буулгадаг бүлэг зон ерэжэ, Буддын шажан мүргэл тухай кино буулгаһан байна. Тэдэнэр Майдарай хуралай болоходо, Ивалгын дасан ошожо буулгаһан, тиигээд Хэжэнгэ нютаг ерэжэ, ехэ тахилгатай Шалсаана хада гаража, бүлэг артистнуудые, тиихэдэ Үлзытэ нютагай урданай жама ёһо, ульгэр түүхэ, дуу болоод, арадай аман зохёол ехэ һайн мэдэхэ Бадмацыренова Жигмидма Гончиковнае гол рольдо буулгажа абаһан байна. Энэ нүхэрнай мүнөө үедэ наһанайнгаа амаралтада гаранхай, бүхы наһаараа түрэл ажахыдаа бухгалтераар хүдэлһэн хүн байха. Амаралтадаа гаранхайшье һаа, хүл хүнгэн, аяншалгын путевкоор Энэдхэг ороноор ябажа ерэһэн байха юм. Би Жигмидма Гончиковнаһаа урданай Хэжэнгын буряадуудай Шалсаана хадаяа магтаһан магтаал буулгажа абаа һэм.

Энэ магтаал соо дурдагдаһан урданай үгэнүүдые Буряадай эрдэмэй түбэй хэлэ бэшэгэй таһагта ажаллаһан Лодой-Жамсо Ямпилов тайлбарилжа үгэбэ.

Базар-Доржо БУДАЕВ,
БурАССР-эй арадай артист.

ШАЛСААНА

Хабтагай Худанай шэмэгынь
Хадал үндэр Шалсаана.—
Хаян Хирбэ[1] едэмтэй[2]
Хангай Жалбуу[3]
Буурал баабай.

Хаймал шулуун ордонгынь
Хариин сүмын хэлэбэритэй,
Хамаг зондо тахилгатай
Хангай Жалбаа Буурал
баабай[4].

Хадын шулуу даршуулсан
Харал хүхэ хюлэгөөнтэй[5],
Халюураад, салбараад гоё
гээшэнь,
Хамаг зониинь тэниглэн.

Уужам Худанай шэмэгынь
Уулын үндэр Шалсаана.—
Ошор Баани[6] едэмтэй
Отог ноён Буурал баабай.
Ургамал шулуун ордонгынь
Утайн сүмын[7] хэлэбэритэй.
Упад зондоо тахилгатай
Ороной тэнгэри хөөрхы...
Уулын шулуу даршуулсан
Уһан хүхэ хюлэгөөнтэй
Ургынь салбараад гоё
гээшэнь
Олон зониинь тэниглэн.

Сэлгээ Худанай шэмэгынь
Шэлэл үндэр Шалсаана.—
Соёл һама[8] едэмтэй
Сэрэгэй ноён Буурал
баабай.

Шэгэдхэмэл шулуун
ордонгынь
Шэгэмэниин[9] сүмын
хэлэбэритэй.
Сэлээн зондоо тахилгатай
Сэсэн тэнгэри хөөрхы...
Шэлын шулуу даршуулсан
Сэнхир хүхэ хюлэгөөнтэй
Сэсэгынь салбараад гоё
гээшэнь
Сэлээн зониинь тэниглэн.

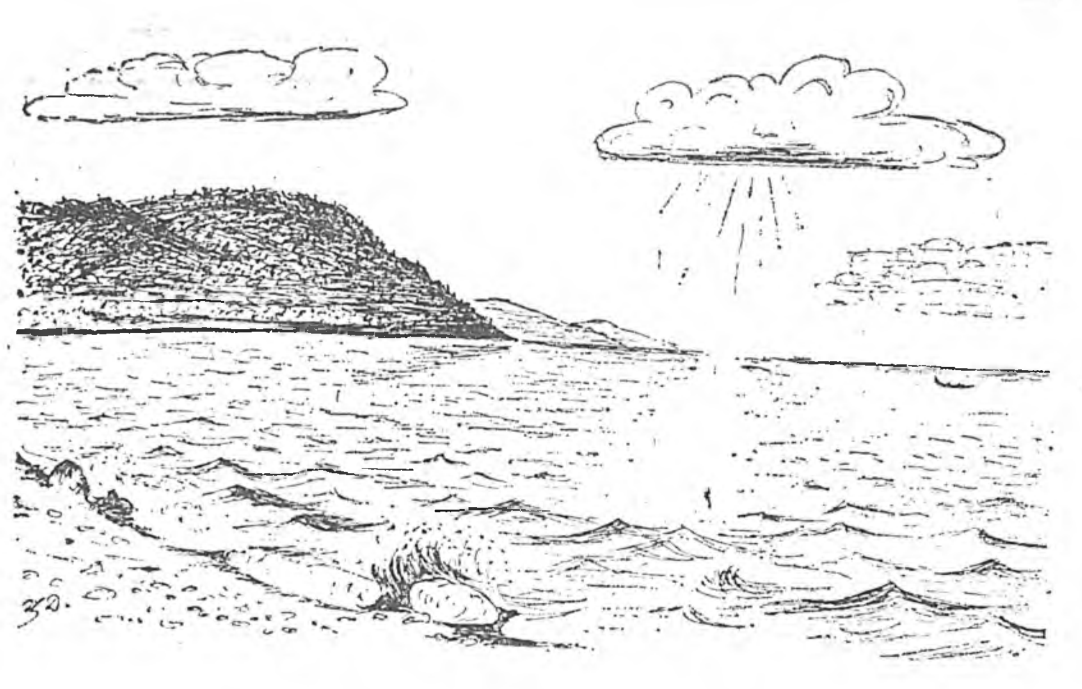
Байгаа Худанай шэмэгынь
Байсал үндэр Шалсаана.—
Балдан һама[10] едэмтэй
Баабай ноён Буурал баабай.
Баймал шулуун ордонгынь
Баруунай сүмын хэлэбэритэй
Байһан зондоо тахилгатай
Баян тэнгэри хөөрхы...
Байсын шулуу даршуулсан
Бараан хүхэ хюлгөөнтэй
Бадмааринь[11] салбараад
гоё гээшэнь
Байгаа зониинь тэниглэн.

Энүүхэн Худанай шэмэгынь
Эрид үндэр Шалсаана.—
Эрэгзэн Гомбо[12] едэмтэй
Эсэгэ ноён Буурал баабай.
Эсхэмэл шулуун ордониинь
Энэдхэгэй сүмын
хэлэбэритэй
Энүүхэн зондоо тахилгатай
Эзэн тэнгэри хөөрхы...
Эрьеын шулуу даршуулсан
Эрбэд хүхэ хюлэгөөнтэй,
Эрьедэн салбараад гоё
гээшэнь
Энүүхэн зониинь тэниглэн.

Сайдам Худанай шэмэгынь
Састал үндэр Шалсаана.—
Соёл һама едэмтэй
Сангай ноён Буурал баабай
Сабшамал шулуун
ордониинь
Сахюусанай сүмын
хэлэбэритэй
Сагуусан зондоо
тахилгатай
Сахилгаан тэнгэри хөөрхы...
Сахюур шулуу даршуулсан
Сайбар хүхэ хюлэгөөнтэй
Сахилзан салбараад гоё
гээшэнь
Сагуусан зониинь тэниглэн.

Үргэн Худанай шэмэгынь
Үлэтэл үндэр Шалсаана.—
Үржэл һама едэмтэй
Үндэр ноён Буурал баабай.
Үндэр шулуун ордонгынь
Үржэнэй сүмын
хэлэбэритэй.
Үргэн зондоо тахилгатай
Үхин тэнгэри хөөрхы...
Уулын шулуу даршуулсан
Үндэр хүхэ хюлэгөөнтэй
Үринь салбараад гоё
гээшэнь
Үргэн зониинь тэниглэн.

Хаян Хирбэ[1]— Абида бурхан.
Едэмтэй[2]— багшада түшэлгэтэй.
Хангуу Жалбуу[3]— бурхан.
Буурал баабай[4]— Шалсаана хадын эзэн.
Ошор Баани[5]— бурхан.
Хюлэгөөнтэй[6]— моритой.
Утайн сүмэ[7]— Хитад ороной буддын шажанай сүмэ.
Соёл һама[8]— эхэнэр тэнгэри.
Шэгэмэни[9]— бурхан багша.
Балдан һама[10]— һама сахюусан.
Бадмаари[11]— Сэсэг.
Эрэгзэн Гомбо[12]— бурхан.
Үржэл һама[13]— эхэнэр бурхан.
Үржэнэй сүмэ[14]— бурханай орон.

БАЙГАЛАЙ ТОХОЙДО

Шэмээгүй аалин. Эрьеын хуша
дуурана.
Шол-шолхон эрьеэ нэшэнэ
долгин.
Миндаһатан хүхэржэ Байгал
холуур тэниинэ,
Мэнэл наран үүлэн халхаһаа
гараханы.
Юундэшьеб гэнтэ сэлмэг гуниг
түрэн,
Юушьеб опохоёо доторойм
бодол мэшэеэнэ,
Далайн алаһаа мяралһан
долгидоор нэшүүлэн
Дэлбагаа хумиһан онгосын
ерэхые хүлеэнэ.
Шэмээгүй аалин. Эрьеын хуша
дуурана.
Шол-шолхон эрьеэ нэшэнэ
долгин.
Иимэ тайбан эхэ байгаалим
һайхан,
Иимээр лэ үе галабта
оршоһой!

Манай эдэбхитэй уншагша Доржо ЦЫДЕНДАМБАЕВАЙ зураг, шүлэг.

Сэнхир экран

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 7.30—«120 минута». 9.35—«Манай саад». 10.00—«Хүн. Газар. Юртэмсэ». 11.05—«Партнер» — коммерческэ мэдээсэл. 11.35—Режиссер Б. Кимагаровай фильмүүд. «Судьба Поэта». (Таджикфильм, 1959 он). 13.30—«Ан амитадай аймагта». 14.30—Сагай уларил. 15.00—Харгыгаар ябаха дүримүүд тухай. 15.30—Останкинадахи концертнэ студида уран зохёолшо В. Д. Захарченкотай уулзалга. 17.05—Фортепианна хүгжэмэй концерт. 17.30—Гэр бүлын экран. «На исходе лета»—уран һайханай телефильм. 19.05—Мультфильм. 19.25—Уласхоорондын панорама. 20.10—Смоленск городой «Золотое кольцо» гэжэ ансамблиин концерт. 20.25 — СССР-эй правительствада. 20.35 — һэльбэн шэнэлэгшэ И. Грабариин мастерскойдо. 20.50—«Мускал»—телевизионно уран һайханай фильмын премьерэ. 1-дэхи сери. 22.00—Время. 22.30—«Мускал — телевизионно уран һайханай фильм. 2-дохи сери. 23.40—«Москва—Сиэтл»—хүгжэмтэ дамжуулга.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00 — Үглөөнэй гимнастика. 9.15 — Мультфильм. 9.25—«Гэр бүлэ»—телепрограмма. 10.25—«В поисках утраченного. Березиль-90». Украинын ба Молдовиин республикын хоорондохи театрнуудай фестиваль тухай. 11.55—СССР-эй багшанарай союз. 12.25—Д. Питерсын һайн дуранай концерт (скрипкэ). (Австрали). 13.00—«Фотография на стене» — телевизионно уран һайханай фильм. 1-дэхи сери. 14.25—Дэбжэлтэ. Мэдээсэл. Сонсхол. 14.55—«Советская Россия»—видеоканал. 1845—«Мир в котором мы живем», «Дмитрий Шостакович»—режиссёр Ю. Белянкинай фильмүүд. 19.25—«Арена» — спортивна программа. 20.55—«Амгалан нойрсогты, багашуул!» 21.10—Теннисээр уласхоорондын мүрысөөн. Эхэнэрнүүд. 22.00—Время. (Дүлии зондо оршуулгатайгаар). 22.30—СССР-эй Верховно Соведэй сесси дээрэ. 23.00—РСФСР-эй Верховно Соведэй сессиин дневник. 24.00—«Гран-па в белую ночь»—фильм-концерт. Һүниин сеанс. 01.05—Ехэшүүлдэ зорюулагдаһан мультфильм. 01.25—«Лицо на мишени»—телевизионно уран һайханай фильм. 1-дэхи, 2-дохи сери.

Кино, театрнуудта

«Дружба»
Мультфильмы — в 9-50, «Так жить нельзя» — в 11-20, 13-30, 15-40, 18-10, 20-30.
«Родина»
«Иван Васильевич меняет профессию» — в 10, «Так жить нельзя» — в 14, 18-10, «Шина — королева джунглей» (Жанщина-Тарзан) — в 12, 16, 20, 22.
«Прогресс»
Красный зал —«Путь в высший свет» — в 10, 12-10, 14-20, 16-20, 18-20, 20-20. Зеленый зал — «Допинг для ангелов» — в 10, 14, 16, 20-40, «Могила светлячка» — в 12, «Легенда о Нарайяме» (2 серии) — в 17-50.
«Октябрь»
«Девочка и крокодил» — в 9-40, «Так жить нельзя» — в 11-20, 15-20, 19-20, «Точный удар» — в 13-20, 17-20, 21-20.
«Восток»
«Третий дракон» — в 13-30, «Собственными стараниями (2 серии) — в 15, 18, 21.
«Байкал»
«Транти-Ванти» — в 16-30, «Как три мушкетера (2 серии) — в 18, 20-30.
«Аршан»
«Судьба барабанщика» — в 17, «Преступление Антуана» — в 19, 21.
ДКиТ ЛВРЗ
«Бонны и покой» — в 19, 21.

НАШ АДРЕС:
670000, УЛАН-УДЭ
ул. Каландаришвили, 23

Телефоны редакции: редактор—2-50-95, приемная—2-54-54, зам. редактора —2-68-08, зам. редактора —2-62-62, ств. секретарь —2-50-52, секретариат —2-66-76: отделы: партийной жизни и пропаганды —2-60 91, 2-56-23, промышленности и строительства —2-61-35, агропромышленный —2-64-36, 2-63-86; советского строительства и быта —2-69-58; культуры и школ —2-60-21, 2-57-63; информации —2-34-05; переводов —2-54-93; писем и селькоров —2-67-81; корректорская—2-33-61; выпускающие—2-35-95; собственные корреспонденты: п. Баргузин —91-1-44, г. Северобайкальск —35-73, п. Хоринск—55-6-90, г. Закаменск—31-61, п. Кырен—91-9-79, п. Агинское 3-40-69. Директор издательства—2-37-32, бухгалтерия— 2-33-77, вахта —2-56-62.

Газета выходит 300 раз в год. Объем 2 п. л. Индекс подписки газеты 50901

Газета отпечатана республиканской типографией Госкомиздата Бурятской АССР. Корректор 2-40-45. Заказ № 229.